

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Problematika záškoláctví na středních školách

Mgr. Ilona Luňáková

Závěrečná práce

2019

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

ZADÁNÍ

tématu závěrečné písemné práce doplňujícího pedagogického studia

Jméno a příjmení studenta: Ilona Luňáková

titul: Mgr.

název absolvované VŠ: Univerzita Pardubice

rok ukončení VŠ: 2015

rok zahájení DPS: 2013

Práce je svým obsahem zaměřena převážně do oblasti: pedagogika

Téma práce: PROBLEMATIKA ZÁŠKOLÁCTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH

Obsah práce:

Cílem práce je zkoumat důvody záškoláctví na středních školách. V teoretické části práce nejprve vymezím období adolescence. Dále budu definovat záškoláctví, uvedu jeho druhy i příčiny. Ve výzkumné části použiji kvantitativní výzkumné šetření. Soubor respondentů budou tvořit studenti tří typů středních škol. Celkem oslovím 150 – 200 respondentů. Nástrojem bude dotazník. Výzkumné šetření bude zjišťovat, jaké jsou nejčastější důvody záškoláctví studentů středních škol. Práce by měla být přínosem nejen pro ředitele a pedagogy středních škol, ale také pro studenty těchto škol a jejich rodiče.

Základní literatura dle ISO 690:

1) PRŮCHA, J. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 2017, 483 s. ISBN 978-80-262-1228-7.

2) KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. A KOL., Sociální patologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3.

3) MARTÍNEK, Z. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

Termín odevzdání práce: **ČERVEN 2019**

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Ilona Ďatko, Ph.D. Podpis vedoucího:

Prohlašuji, že jsem se seznámila se zásadami pro vypracování závěrečné písemné práce v rámci DPS.

V Pardubicích dne: 15. 3. 2019

Podpis studující:

Prohlášení

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 12. 6. 2019

Mgr. Ilona Luňáková

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala PhDr. Mgr. Iloně Ďatko, Ph.D. za její profesionalitu, vstřícnost, cenné rady a trpělivost.

ANOTACE

Závěrečná práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část se zabývá adolescencí, socializací a výchovou dětí. Dále je věnován prostor rizikovému chování a záškoláctví, kdy jsou uvedeny jeho možné příčiny, rizika, možnosti řešení, prevence i dopady. V závěru je uveden netradiční pohled jiných zemí světa na záškoláctví. Praktická část práce zjišťuje pomocí kvantitativního výzkumného šetření důvody záškoláctví na středních školách.

KLÍČOVÁ SLOVA

Záškoláctví, adolescence, výchova, socializace, škola, rizikové chování, prevence

TITLE

The issue of truancy at high schools

ANNOTATION

The final work is divided into two parts. The theoretical part deals with adolescence, socialization and education of children. Also, problem behaviour and truancy as well as its possible causes, risks, solutions, prevention and impacts are analysed. In conclusion of the theoretical part, an unconventional view of other countries on truancy is described. The practical part of the work presents a quantitative research which finds out reasons for truancy at high schools.

KEYWORDS

Truancy, adolescence, education, socialization, school, problem behaviour, prevention

Obsah

Úvod	9
Teoretická část	10
1 Adolescence	10
1.1 Socializace v období rané adolescence	11
1.2 Socializace v období pozdní adolescence.....	13
2 Činitelé podílející se na výchově dětí a dospívajících.....	16
2.1 Výchova rodiči	17
2.2 Výchova ve škole	18
2.3 Klima školy a třídy	20
2.4 Vrstevníci.....	21
3 Rizikové chování.....	21
3.1 Lhaní.....	25
3.2 Útěky a toulky	25
3.3 Šikana a kyberšikana	25
3.4 Obecné kriminální chování.....	28
3.5 Užívání návykových látek	29
4 Záškoláctví.....	31
4.1 Skryté záškoláctví	33
4.2 Příčiny záškoláctví	35
4.2.1 Negativní vztah ke škole:.....	36
4.2.2 Trávení volného času a vliv party	38
4.3 Rizika záškoláctví.....	38
4.4 Prevence záškoláctví	39
4.5 Řešení záškoláctví.....	40
4.6 Postihy záškoláctví	42
4.7 Nezvyklé přístupy k uchopení záškoláctví.....	44
Praktická část	46
5 Kvantitativní výzkum	46
5.1 Cíl výzkumu	46
5.2 Charakteristika výzkumného souboru	46

5.3	Výzkumná metoda	47
5.4	Předvýzkum	47
5.5	Stanovení hypotéz	48
5.6	Realizace výzkumu	48
5.7	Vyhodnocení výzkumu	48
5.8	Porovnání výsledků s hypotézami	60
5.9	Závěr výzkumu	65
	Závěr	67
	Seznam literatury	68
	Přílohy	72

Úvod

Změny v soudobé společnosti se netýkají pouze ekonomické oblasti, zasahují rovněž do mezilidských vztahů, mění životní priority každého jedince.

Středem zájmu se stávají mimo jiné mladí lidé, pomyslná budoucnost národa. Většina z nich bezpochyby využívá bonusy, které jim doba nabízí, ať už ve formě vzdělávání nebo individuálního růstu, které je mohou dovést až k realizaci životních plánů, nebo dokonce dětských snů. Tento pozitivní přístup k životu stojí na jedné misce pomyslných vah.

Na druhé misce leží její odvrácená tvář, která souvisí s celkově uvolněnou současnou morálkou. Pojmy šikana, záškoláctví, agresivita, jako negativní chování ve společnosti se skloňují téměř ve všech pádech. Zatímco šikanu má většina lidí v podvědomí spojenou se školou, internáty, základní vojenskou službou, pracovním i mimopracovním kolektivem, záškoláctví chápe jako něco, co se týká povinné školní docházky na základních školách, případně dětí ze sociálně slabých rodin. Znamená to tedy, že spolu s absolvováním základní školy mizí i problém záškoláctví? Tyto představy jsou bohužel mylné. Se záškoláctvím se setkáváme u adolescentů ve středních školách i odborných učilištích, nejedná se tudíž problém pouze dětí nižšího věku či období puberty.

Problém je o to závažnější, že děti v tomto věku již nejsou pod potřebným dohledem rodičů, stávají se na rodičích nezávisly a snaží se prosazovat vlastní názory a představy o své budoucnosti, které jsou mnohdy značně mimo realitu. Zároveň studium na střední škole není povinné, děti mají tedy možnost volby a mnozí raději zvolí možnost hledání uplatnění na trhu práce před dalším studiem. Získání zaměstnání je v jejich věku však téměř nereálné, děti tak často končí v evidencích úřadů práce a jejich možnost budoucího uplatnění se snižuje. Nejen proto je třeba nepodceňovat samotnou výchovu dětí, přístup ke vzdělání a dbát na prevenci rizikového chování a záškoláctví, protože každý problém, který se zdá být z počátku malicherný, může vyrůst do velkých rozměrů.

Práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. V první části práci se pokusím nastínit příčiny záškoláctví, proč vlastně vzniká, jakou úlohu v životě studenta hrají rodiče, škola, kamarádi, a jaká cesta vede k nápravě. Dále se budu věnovat období adolescence, procesu socializace a v neposlední řadě také rizikovému chování, které se v současné době mezi adolescenty velmi rychle rozšiřuje a stává se hrozbou pro budoucí fungování společnosti. V druhé, praktické části práce se zabývám kvantitativním výzkumným šetřením, jehož cílem je zkoumat důvody záškoláctví na středních školách.

Teoretická část

1 Adolescence

Ve své práci se nejprve zaměřím na to, jak definovat adolescenci. Z hlediska vývojové psychologie každý člověk prochází během života několika stadii. Jedním z nich je adolescence, v níž během přibližně deseti let dochází k proměně dítěte v dospělého člověka. K velkým změnám dochází jak v oblasti biologické, tak i psychologické a sociální. Nástup dospívání je u každého jedince individuální, je ovlivněn podmínkami, v nichž dítě žije. Mnozí dospívající touží stát se co nejdříve dospělými, představují si, že budou mít větší práva, svobodu, zbaví se nadřazených autorit. Máloukdy se uvědomují své povinnosti a zodpovědnost za své chování a jednání.

Období dospívání je možné rozdělit na dvě části. První, raná adolescence trvá pět let. Začíná již kolem 10. - 11. roku, což je hranice nižší, než byla například před padesáti lety. Velkou změnou je biologické dozrávání - puberta. U dívek se obvykle projevuje dříve než u chlapců. Se změnou tělesného dospívání dochází ke změnám psychickým. Pubescent má snahu osamostatňovat se z vlivu rodičů, dává přednost svým vrstevníkům. Navazuje nová přátelství, více dbá na svůj zevnějšek, začínají i první lásky.¹

Toto období je důležitou hranicí ukončení povinné školní docházky a hledání cesty k budoucí profesi. Často mladý člověk nemá jasnou představu, kam by měl směřovat ve svém rozvoji a podřídí se přání rodičů, čímž přetrvává jeho závislost na rodině, z níž se chtěl vymanit, přestože mu v dětství poskytovala potřebnou jistotu. Dospívající nyní potřebuje získat ve světě takovou pozici, aby byl uznáván, což si musí něčím zasloužit.

Pozdní adolescence, další pětileté období, začíná přibližně v 15 letech a končí ve 20 letech. Nejde o přesně vymezené hranice, neboť každý jedinec prochází individuálním vývojem především v oblasti psychické a sociální, v nichž dochází k velkým proměnám.²

V oblasti sociální je důležitým bodem ukončení přípravy na budoucí profesi. Mladý člověk má možnost nadále pokračovat ve studiu nebo nastoupit do zaměstnání a postupně se stát ekonomicky nezávislým. Nejpozději se stávají ekonomicky nezávislými zpravidla vysokoškoláci. Vztahy k původní rodině se mění, rozvíjejí se naopak vztahy partnerské.

¹ MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7.

² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

V 18 letech je adolescent plnoletý, je považován za dospělého se všemi právy i zodpovědností za své jednání.

V této druhé fázi dospívání hledá sám sebe, snaží se rozvíjet svou identitu. Toto období je charakteristické i experimentováním v partnerství, různým chováním, které může být až extrémní.

1.1 Socializace v období rané adolescence

V období rané adolescence dochází ke dvěma zásadním mezníkům v oblasti sociálního postavení. Jsou jimi ukončení povinné školní docházky a v 15 letech získání občanského průkazu, které pubescenta staví pomyslně na vyšší úroveň, než byla dosud. S ní je spojena i volba budoucího povolání, o které může žák rozhodovat sám, nebo, což je časté, ve spolupráci s rodiči či školou. Z hlediska práva se stává také trestně odpovědným za své jednání.

V tomto období se mění vztahy s dospělými i s vrstevníky. Děti odmítají nadřazené autority, jako jsou rodiče a učitelé. Dokážou k nim být velmi kritické, nepřijímají je tak bezvýhradně jako dřív, oponují dospělým a uplatňují při tom své argumenty. Rovněž také netolerují dospělé, trvají na spravedlivém dodržování pravidel nejen dětmi, ale i dospělými jako projev rovnocenného postavení. Kritický postoj zaujímají i ke svým vrstevníkům.

Sociální skupiny, v nichž žily dosud, mají i nadále svůj význam pro rozvoj osobnosti dospívajících. Nejdůležitější roli hraje rodina. Rodina je pro ně zázemím, jistotou, která dává pocit bezpečí, ale pubescent se snaží i tak od rodičovské autority odpoutat. Citové odpoutání od závislosti na rodině je náročný proces jak pro děti, tak pro rodiče. Záleží na otevřené a vstřícné reakci rodičů, aby byly vytvořeny podmínky pro další harmonický vztah rodiče-děti. Pubescenti nepřijímají názory rodičů bez výhrad, polemizují s nimi, nebo je dokonce odmítají. Rodiče vidí dospívající stále jako malé děti, odpírají jim větší samostatnost, ale kladou na ně větší požadavky, čemuž se mladí často brání. Autorita rodičů v tomto období klesá, přestože si ji rodiče snaží zachovat. Vztahy se obvykle stabilizují až na konci adolescence.³

Další významnou skupinou zůstává škola. Škola je chápána jako nezbytný stupeň k dalšímu vzdělávání na střední škole nebo odborném učilišti, proto je nutné ji úspěšně

³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

absolvovat. U mladších adolescentů se mění motivace k učení. Jedinec je již schopen hodnotit svůj výkon a tím i svou pozici ve třídě. Často se učí pouze proto, aby se po absolvování základní školy dostal na zvolený obor střední školy. Více se snaží jen tehdy, když je přesvědčen, že jeho úsilí má smysl. Postoj k učení je jiný než v mladším školním věku, kdy se žáci učí, aby měli pěkné známky a aby je rodiče a učitelé kladně hodnotili. Pubescenti mají často pocit, že učivo je pro ně nepotřebné a nemají o něj zájem. Záleží mimo jiné na tom, jak který předmět žáka baví nebo nebaví.

Kritický postoj pubescentů se netýká jen učiva, ale také učitelů. K učitelům už nevhledí jako v mladším školním věku, nýbrž hodnotí přísně jejich odbornost i chování svými měřítky. U učitelů jim imponují vlastnosti jako spravedlnost při hodnocení, dobrá znalost svého oboru, schopnost zaujmout, vysvětlit látku, být trpělivý, citově vyrovnaný, ne náladový či nervózní. Negativně přijímají i učitele, který dává najevo svou nadřazenost.

Další významnou oblastí se stávají mimoškolní instituce. Volnočasová zařízení rozvíjejí zájmy a dovednosti, děti v nich mohou pocítit úspěch v oblasti odlišné od školní, kde jsou méně úspěšní. Smysluplné trávení volného času nabízí kromě školy řada jiných institucí se širokým spektrem možností. Jde o různé druhy sportovního, hudebního, tanečního či jazykového vyžití, ale i o praktické činnosti a tvoření jako je keramika, vaření a podobně. Důležitým momentem v této oblasti je skutečnost, že se pubescenti věnují svým zájmům, prohlubují je, setkávají se s jedinci stejného zaměření. Zároveň se i zde učí zodpovědnosti, svědomitosti, která je korunována pocitem radosti z úspěchu.

V období dospívání nalézají jednotlivci oporu ve svých vrstevnících. Vrstevníci se stávají pro pubescenta důležitější než dřív, ztotožňuje se s nimi a nechce vybočovat z řady. Kromě rovnocenných přátelských vztahů vznikají různé party v čele se silným vůdcem. Potřeba sociální a citové opory, kterou mu poskytovala především rodina, nadále trvá. Pubescent se nesoustřeďuje tolik na rodinu, ale hledá svou identitu i mimo ni, zejména mezi vrstevníky. Schází se s nimi na diskotékách, v kině, na stadionech a dalších oblíbených místech. Získává tím novou sociální roli, například roli kamaráda, roli vůdce nebo členy party, s níž se ztotožňuje.⁴

⁴ MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7.

1.2 Socializace v období pozdní adolescence

V období pozdní adolescence je jedinec stále více chápán jako dospělý se všemi právy i zodpovědností za své chování. Od zletilosti v 18 letech může například uzavírat manželství, rozhodovat o sobě v důležitých oblastech právních, finančních a otevírá se mu řada dalších možností. Připravuje se na profesi, nastupuje do nového vzdělávacího zařízení, případně do zaměstnání. Specifikují se také jeho role v různých sociálních skupinách. Stejně tak tento životní zlom znamená plnou trestní odpovědnost za své jednání bez dohledu a případného stíhání zákonných zástupců.

Významným sociálním zázemím zůstává i tak u většiny adolescentů rodina. I když vztahy nejsou tak těsné, jako byly v předchozím období. Proměna dospívajícího v dospělého závisí i na tom, jak rodiče vnímají potřeby adolescenta. Dospívající mají potřebu větší samostatnosti, svobody, rodiče mají naopak tendenci je kontrolovat či omezovat. V podstatě jde o vztah dvou generací, citové vztahy mezi jednotlivými členy rodiny i schopnost rodičů přijmout fakt, že dospívající potřebuje jejich oporu, ale zároveň se chce osamostatnit. Toto období je náročné z hlediska citového pro obě strany. Po stránce ekonomické závislost adolescentů na rodičích přetrvává. Mnohdy berou jako samozřejmost, že je rodiče živí a poskytují jim veškeré pohodlí.

Jinou variantou je rodina, která nebyla funkční, neposkytla dospívajícímu dostatečný pocit jistoty a tudíž i vztahy mezi jejími členy jsou citově narušené. Proměna adolescenta v dospělého probíhá většinou hůře, protože nemá kladné zkušenosti z rodiny. Podobně je tomu, pokud dítě nežije s rodiči.⁵

I v období starších adolescentů hraje významnou sociální roli škola. Po ukončení povinné školní docházky dochází k významnému mezníku. Žák přechází na střední školu a stává se středoškolským studentem. Dostává se do nového kolektivu spolužáků, vyučujících, jsou na něho kladeny vyšší nároky v oblasti výuky. V novém prostředí si musí znovu vybudovat své postavení. Pro většinu je důležité především dosáhnout nějakého vzdělání a tím později získat lepší sociální pozice v profesi.

Část mladých odmítá další vzdělání, uznává to, co jejich sociální vrstva. Jejich cesta k dospělosti je kratší, ale na druhé straně se připravují o lepší sociální pozice.

⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

U středoškolských studentů již nejsou motivací lepší známky, jak tomu bylo na základní škole. Výborné známky nezaručí absolventovi prestižní pracovní místo ani velký ekonomický zisk. Cílem adolescentů je obvykle projít střední školou s nadhledem, bez větších problémů. I když jedinec chce být v určitém směru úspěšný, nechce se příliš namáhat, aby dosáhl vynikajícího výkonu.

Mění se i vztahy k učitelům. Studenti dokážou být k osobnosti učitele velmi kritičtí. Uznávají pedagogy, kteří respektují jejich názory, jsou komunikativní, mají k nim individuální přístup. Odmítají autoritativní chování, případně jsou jim učitelé lhostejní.

Část adolescentů po absolvování středoškolského vzdělání se ocitá na další sociální hranici, jíž se stává nástup do zaměstnání. Jako pozitivum obvykle chápou ekonomickou nezávislost, vlastní hospodaření s penězi. Zklamáním může být rozdíl mezi představou o profesi a realitou. Začínající zaměstnanec se musí adaptovat na nové prostředí, podřídit se pracovním normám, čelit i reakcím spolupracovníků. Nezvládnutí situace vede někdy k hledání jiné práce, dalšímu studiu, nebo k nezaměstnanosti, která zvyšuje riziko asociálního chování.⁶

Stejně jako v předchozím období hrají svou úlohu v pozdní adolescenci vrstevníci. Řeší stejné problémy, tvoří jednu generaci, která má názory odlišné od generace rodičů. Ve vrstevnické skupině hledá jedinec svou vlastní identitu. Opora, kterou cítí mezi vrstevníky, mu pomáhá zvýšit sebevědomí. Stává se příslušníkem skupiny podobně uvažujících mladých lidí. Skupinová identita mu pomáhá najít sama sebe v procesu osamostatňování.

Ve vztahu s vrstevníky si plní adolescent své potřeby v oblasti psychiky. Jsou jimi například společné aktivity, komunikace, prožitky, výměna zkušeností. Mohou spolupracovat, řešit různé problémy, navzájem se ovlivňují nebo napodobují.

Mezi pozitiva patří také možnost srovnávání vlastních zkušeností s rodiči s tím, jaké pozice v rodině mají jeho kamarádi. Pokud dospívající zjistí, že jeho vrstevníci mají větší svobodu rozhodování než on, vyvíjí tlak na rodiče, aby mu dovolili totéž. Nechce mít horší pozici než ostatní.⁷

Přestože se dospívající odpoutává od rodiny, potřebuje i nadále pocit bezpečí a zázemí, které mu dosud poskytovali rodiče. Potřebu jistoty začíná hledat ve vztazích s kamarády nebo ve skupině, ve stejné generaci, k níž patří. Pokud zůstává funkční i rodinné zázemí, lépe se mladý člověk vyrovnává s nepříznivými zkušenostmi.

⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

⁷ VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

K rozvoji pojetí sama sebe potřebuje dospívající být uznáván, mít určitou prestiž. Aby jí dosáhl, je ochoten splnit mnohé požadavky, které na něho klade skupina. Přitom může dojít k porušování obecně platných pravidel a nežádoucímu chování.

Pozice mezi vrstevníky je odlišná od pozice v rodině nebo mezi jinými dospělými. Adolescent pokládá své postavení mezi vrstevníky za vyšší hodnotu, protože subjektivně tím dokazuje kvality své osobnosti. Zároveň může patřit mezi oblíbené či neoblíbené jedince. Oblíbení bývají pozitivně naladěni, vyrovnaní, poskytující jistotu ostatním, projevují zájem o druhé, jsou s nimi solidární. Jedním z postavení mezi vrstevníky je vliv a moc. Vlivní jedinci jsou obvykle inteligentní, sebejistí, vyrovnaní, mají dobré rozumové schopnosti, jsou dominantní. Ostatní v nich vidí ideál. Vliv na dospívající mohou mít i jedinci se zápornými vlastnostmi – agresivní, bezohlední, uplatňující fyzickou sílu.⁸

Žít podle pravidel si musí každý určit sám. Ve skupině adolescentní bývají normy nekompromisní, se sklonem k extrémům. Požadavky rodičů se s nimi obvykle neslučují, což dává mladistvému možnost vybrat si, s čím se ztotožní.

Po určité době skupina ztrácí svůj význam a dochází k odpoutávání se od ní a osamostatnění. Navazují se užší přátelské vztahy. Dívky mívají menší počet přítelkyň, ale důvěrnějších, chlapci více, ale povrchnějších. Přátelství je hlubším vzájemným vztahem, citovou oporou, důvěrou. Pomáhá vyrovnávat se s vlastními pocity a problémy. Přítel má výlučné postavení, sdělují se mu informace, které nikomu neprozradí. Dospívajícím přispívá k vyrovnanosti a sebejistotě.⁹

⁸ VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

2 Činitelé podílející se na výchově dětí a dospívajících

Výchovu dětí a dospívajících zabezpečuje především rodina. „Rodina je první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti.“¹⁰ Kromě rodiny se na výchově podílí také škola, vrstevníci, volnočasové aktivity a další.

Výchova je dlouhodobý proces, v němž je jedinec připravován pro vlastní život ve společnosti.¹¹ V rodině dochází k vzájemnému ovlivňování dítěte a dospělého. Rodiče milující své děti prožívají radost nad jejich úspěchem, jsou zklamáni nebo se jim snaží pomoci při neúspěchu, jsou připraveni je chránit a bojovat za ně.

V době adolescence přestává být závislost na rodičích intenzivní, mladí více navazují vztahy s vrstevníky, hledají vlastní identitu. Toto období je rozhodující pro nové citové vztahy v budoucnosti. Vztah rodič-dítě se v dospívání mění. Dospívající jsou kritičtí, názory rodičů příliš neuznávají, srovnávají je s názory vrstevníků, které se pro ně zdají přijatelnější. Přesto pro ně rodiče představují jistotu, že se na ně mohou kdykoli obrátit s žádostí o pomoc, pokud je rodina funkční. Jinak je tomu v případě, že vztahy mezi rodiči a dětmi jsou narušené, povrchní, případně rodiče se chovají antisociálně.

Nejdůležitější pro vývoj dítěte je rodina, vztahy rodičů mezi sebou, vztahy rodičů a dětí. Rodina má nezastupitelnou úlohu v procesu začlenění dítěte do společnosti. Rodina představuje první model společnosti, s nímž se dítě setkává. V rodině dochází k formování osobnosti dítěte a dospívajícího, uspokojování jeho potřeb.¹²

V současné době se rodiny mění. Sňatky a narození dětí se odkládá na pozdější dobu, zakládají se rodiny bez sňatku, často se rodiny rozpadají, rozvádějí, což nepříznivě dopadá na děti. Snižuje se také počet dětí v rodině, přibývají bezdětná soužití. Děti jsou ve srovnání s tradiční rodinou brány spíše jako partneři. Málo času se věnuje společně tráveným chvílím. Negativně působí i sociálně-ekonomická situace v rodině, například nezaměstnanost nebo naopak velká pracovní vytíženost rodičů.

¹⁰ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3. str. 82

¹¹ JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.

¹² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

2.1 Výchova rodiči

Děti i dospívající jsou v rodině ovlivňováni výchovným stylem rodičů i vztahy mezi jednotlivými členy rodiny. Děti řeší důležité věci s rodiči, případně se obracejí na přátele, potřebují přitom pocítovat zájem rodičů i to, že mohou vyjádřit svůj názor, diskutovat s nimi. Existují i rodiny, v nichž se adolescent nemůže na nikoho obrátit, což přispívá k jeho duševní nepohodě. Nefunkční rodinné prostředí vede k problémovému chování dospívajících. Kromě toho velká část dětí a adolescentů žije v neúplných rodinách, kde se o dítě stará většinou matka. To ovšem neznamená, že děti z neúplných rodin musí mít nutně problémové chování, mají jen obtížnější start do dospělosti. Prožily více negativních událostí, které je emočně zasáhly. Pokud jde o úplné rodiny, kde jsou časté konflikty mezi rodiči, je narušena osobnost dítěte podobně jako v rodinách neúplných, které nezvládly výchovu dítěte a narušily jeho vývoj.¹³

Výchova dětí by měla mít jasná pravidla a hranice, tak aby byla pro dítě čitelná. Rodič, který dokáže pevně nastavit pravidla a dbá na jejich dodržování, působí na dítě jistě. Dítě ví, co má očekávat a to i v případě, že pravidla poruší. Zná následek svého přestupku. Naopak rodič s nejasnými pravidly působí na dítě nečitelně. Dítě často neví, jaký trest či odměna přijde, a zda vůbec. Případné postihy jsou většinou závislé na náladě rodiče nebo jeho pracovní vytíženosti. Může se stát, že rodič, který má špatnou náladu, potrestá i sebemenší přestupek přísně. Dítě tak prožívá značnou nejistotu, která v něm budí napětí a je častou příčinou sociálně patologických projevů, jakými jsou například lež, podvody, záškoláctví či dokonce agrese. Dítě se dostává do problémů, které nemůže samo zvládnout. Rodiče si následně stěžují na výchovné problémy svého dítěte, mnohdy vyhledávají odborníky s tím, že dítě už nezvládají a neví si s ním rady. Málomnozí rodiče hledají příčinu závadového chování u sebe. Nepřipouští si, že spouštěči takového chování mohou být právě oni sami. Rodiče ve snaze finančně zajistit rodinu a především své potomky, tráví spoustu času v zaměstnání. Nezbyvá prostor na dostatečný dohled nad trávením volného času dětí a přípravu do školy. Ve výchově dětí může být problémem i současný trend tzv. dvoukariérových manželství. V těchto rodinách jsou oba rodiče naplno vytíženi svoji profesí, které se věnují, často nad rámec běžné pracovní doby, která jde mnohdy na úkor výchovy dětí. Tito rodiče si nepřipouští problémy ve výchově dětí, protože se starají o to, aby se děti měly co nejlépe a mohli jim koupit vše, co si budou přát. Peníze tak v podstatě

¹³ JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8.

dětem nahrazují čas, který mohli trávit s rodiči. Děti místo toho vyhledávají prostředí, kde budou přijímáni a peníze od rodičů jim zajistí dobrou pozici například v partě kamarádů. Protipólem těchto rodičů jsou rodiče, kteří řadu let nepracují, nemají osvojeny pracovní návyky a ani zájem zapojit se do pracovního procesu. Ani tito rodiče nedokáží pevně a jasně nastavit pravidla pro dítě, jelikož oni sami mají s dodržováním pravidel problém, např. nedostavují se řádně na úřady, k lékaři, spolupráce se školou je také problematická. Ani rodiče, kteří se snaží střídat své výchovné metody, nejsou pro dítě ideálem. Zkoušejí být důslednými a přísnými rodiči, později zase příliš shovívaví až lhostejní. Tito rodiče vedou dítě rovněž k pocitu nejistoty.¹⁴

2.2 Výchova ve škole

Škola zaujímá v životě dítěte významné místo. Dítě v ní tráví v době dětství a dospívání většinu času. Škola mu poskytuje nejen vzdělání, ale vytváří sociální dovednosti, vztah k ostatním lidem, učí je chování, které je v souladu s obecně platnými normami ve společnosti. Tím pomáhá formovat osobnost dítěte.

Na dítě má velký vliv osobnost učitele i celkové prostředí školy, třídy. Učitel hraje významnou úlohu v životě dětí i mládeže. Může se pro ně stát vzorem jak v oblasti oboru, tak ve společenském postoji. Učitel nejen vzdělává, ale také vychovává. Velice záleží na vztahu učitele k žákovi. Od pedagoga se očekává, že porozumí jednotlivci i celé třídě a pomůže jim s jejich problémy v učení i jinými.

Žáci a studenti dokáží ocenit učitele, který se nechová nadřazeně, je trpělivý, spravedlivý, důsledný, má velké znalosti ve svém oboru i široký rozhled mimo svůj obor, má smysl pro humor. Velmi důležité jsou vlastnosti osobnosti učitele, jeho postoj k žákům, jeho pedagogické schopnosti a odbornost. S trochou nadsázky se říká, že dobrým pedagogem se člověk musí už narodit.¹⁵

Výchovné styly působení učitele na žáka:¹⁶

- Autokratický – pedagog vyžaduje dobrý výkon a kázeň, dává příkazy k práci, kterou přísně kontroluje, bližší vztah k dětem nemá.

¹⁴ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

¹⁵ HOLEČEK, V. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3704-1.

¹⁶ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

Liberálně s nezájmem o dítě – lhostejný jak k výkonům žáků, tak k žákům samotným.
Rozporný autokraticko-liberální – nejednotný, střídá požadavky s lhostejností.

- Laskavý liberální – učitel chápe žáky, rozumí jim, ale má na ně malé požadavky, výsledky práce nekontroluje.
- Integrovaní – klade na žáky úměrné požadavky, kontroluje je, snaží se žákům pomoci, poradit, podporuje je v samostatnosti, dokáže s nimi hovořit o věcech, které je zajímají.

Ve škole jsou stejně jako v domácím prostředí důležitá pevně stanovená pravidla. Ve škole je upravuje především školní řád, kterým se musí všichni studenti řídit. Na učitelích poté je, aby kontrolovali dodržování školního řádu. Hranice ve škole a v rodině mohou být však nastaveny různě. Z pravidla má dítě v rodině hranice daleko širší, mantinely školního řádu jsou pro něho proto mnohdy nepochopitelné. Může se tudíž stát, že věci, které jsou ve škole zakázané, mohou být pro dítě mimo školu normou, například používání mobilního telefonu.

Velkým problémem je také volná výchova dětí, které nabývají dojmu, že si mohou prosadit vše, co chtějí a nikdo jim nebude nic zakazovat. Sami rodiče pak srážejí autoritu učitelů, čímž nepřímo podporují děti k porušování pravidel. Rodiče následně vidí problémy pouze ve škole, doma si je nepřipouští.

Hovoříme-li o škole, je třeba také připomenout vztahy rodiče-škola. Postoj rodičů ke škole, zejména k pedagogům, se v posledních letech podstatně změnil. Kdybychom porovnali současnost se vztahy rodičů k učitelům například před 50 lety, lze konstatovat, že dříve rodiče více důvěřovali pedagogům, dali na jejich rady ohledně vzdělávání či výchovy jejich dětí. V současné době větší část rodičů má pocit, že za veškeré neúspěchy jejich dětí může škola, tedy učitelé, ať jde o problémy výchovné nebo vzdělávací. Vinu za rizikové či antisociální chování opět připisují škole.¹⁷

Ambiciózní rodiče zajímá pouze prospěch jejich dětí, který má být co nejlepší. Výchovné problémy je většinou nezajímají nebo o nich nechtějí slyšet. Lhostejní rodiče se školou buď vůbec nekomunikují, nebo jen povrchně občas projeví zájem.

¹⁷ SOBOTKOVÁ, V. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-802-4740-423.

Malá část rodičů projevuje o děti i dospívající opravdový zájem, věří pedagogům, diskutuje s nimi, předkládá své názory, vyslechne názory jejich, hledá optimální řešení, pokud se vyskytne nějaký problém. V konečné fázi tak přispívá ke kladnému postoji žáka ke škole.¹⁸

2.3 Klima školy a třídy

Dle Průchy existuje v každé lidské skupině při interakci něco cosi nehmatatelného, ale o to více jednotlivci pocíťovaného, co bývá označováno jako atmosféra, ovzduší či klima.¹⁹

Školní třída zahrnuje skupinu vrstevníků, kteří se mají něčemu naučit, být vzděláváni a vychováváni. Studenti spolu tráví mnoho času, proto je pro jednotlivce důležité, jak se cítí mezi spolužáky i celkově ve škole. Vrstevníci si jsou velmi blízcí, není mezi nimi takový vztah nadřazenosti, jaký pro ně představují rodiče nebo učitelé. Navzájem se ovlivňují, získávají zkušenosti. Celkové klima třídy tvoří nejen studenti, ale také jejich učitelé. Klima každé třídy může být zcela odlišné, v některých třídách vznikají menší skupiny studentů, kteří jsou si bližší, v jiné je patrná pospolitost celé třídy, případně v ní jsou jedinci, které kolektiv nepřijme. Na tom, zda student chodí do školy rád, často závisí jeho studijní úspěchy. Celkové klima třídy mohou jinak chápat studenti, jinak učitelé. Jde o subjektivní pocit každého jedince.²⁰

Čapek definuje klima třídy jako: „*souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační, i jiné činnosti v daném prostředí.*“²¹

Klima školy z pohledu studentů je buď pozitivní, nebo negativní. Pozitivní klima pocíťuje student tam, kde se rozvíjejí jeho schopnosti, osobnost, dokáže splnit požadavky vyučujících, zažívá radost a úspěch. Negativní klima prožívá tam, kde je šikana, nekázeň, agresivita, drogy, kde nemá pocit bezpečí. Zpravidla platí, že čím bezpečnější pocity ve škole student má, tím lepší mohou být jeho studijní výsledky.²²

¹⁸ SOBOTKOVÁ, V. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-802-4740-423.

¹⁹ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1228-7.

²⁰ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1228-7.

²¹ ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2742-4. str. 13

²² ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2742-4.

2.4 Vrstevníci

Dalšími důležitými činiteli v sociálním vývoji a výchově dospívajících jsou vrstevníci. Jak již bylo uvedeno, v dospívání se mění žebříček hodnot. Závislost na rodině slábne, vliv vrstevníků se naopak zvyšuje. Názory vrstevníků adolescenti často nadřazují nad názory rodičů či učitelů. Ovlivnění vrstevníky může být do jisté míry pozitivní, ale stejně tak negativní. Pubescenti se snadno dají zlákat ke kouření, alkoholu, případně drogám. Obávají se, aby je vrstevníci neodsoudili, nevyloučili je ze svého kolektivu, a proto s nimi raději sdílejí rizikové či antisociální chování. Lze tedy říci, že k takovému chování dochází nejčastěji právě pod vlivem vrstevníků. Čím více kamarádů se takového chování dopouští, tím větší je předpoklad, že se k nim adolescent připojí.²³

Vrstevníci si jsou v podstatě rovni, každý z nich může uplatnit své názory, naučí se diskutovat o problému, hledat cesty k jeho řešení, hájit své argumenty, přijmout úspěch i neúspěch, porážku. Získávají nové sociální role. Na vrstevnících jsou adolescenti poměrně dlouho závislí, o to více, pokud si nerozumějí s rodiči nebo učiteli. Může se stát, že dospívající bez rozmyslu přijme názory vrstevníků, přestože nejsou správné. Naopak kladem mohou být aktivity vrstevnických skupin v zájmových kroužcích, sportovních oddílech a podobně. Negativním jevem ve vrstevnické skupině je odmítání jedince kolektivem. Odmítaný ztrácí oporu mezi vrstevníky a hůře se adaptuje na své okolí.²⁴

3 Rizikové chování

Chování dětí v období puberty či dospívání, které se odlišuje od norem dané společnosti je často považováno za běžnou součást vývoje s vidinou, že takové chování po dosažení zletilosti samo odezní. Toto chování však nelze zaměňovat s chováním, které má prvky trestné činnosti, nebo které se ve větší míře odchyluje od vymezených hranic – jedná se poté o chování, které můžeme označit za problémové, delikventní, asociální, disociální, poruchové, nepřizpůsobivé apod. Český jazyk je velmi rozmanitý a zná řadu další označení pro takovéto společensky nepřijatelné chování. Nadřazeným pojmem k výše uvedeným lze považovat pojem: rizikové chování.

²³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

²⁴ SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

„Pojem **rizikové chování** zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince a/nebo ohrožují jeho sociální okolí. Rizikové chování představuje různé typy chování, které se pohybují na škále od extrémních projevů chování běžného až po projevy chování na hranici patologie.“²⁵

Macek chápe rizikové chování rovněž jako komplexní pojem, který přímo nebo nepřímo ústí v psychosociální nebo zdravotní poškození jedince, osob, majetku nebo prostředí.²⁶

Každá generace má svá specifika i problémy, s nimiž se musí vyrovnávat. Všimněme si chování dětí a dospívajících v období proměny dítěte v dospělého jedince. V této vývojové fázi dochází k nárůstu rizikového chování. Nejčastější jeho podobou je záškoláctví, které bývá spojeno s dalšími negativy jako je krádež, šikana, lhaní, vandalismus, závislost na drogách, rizikové sexuální chování a v posledních letech přibývá i kyberšikana a další rizika spojená se sociálními sítěmi.

V období adolescence mladí lidé touží po nezávislosti a posunují hranice, které jim dosud určovala rodina nebo škola. Pro některé z nich je otázka, co ještě je přijatelné a co už ne zásadní a podle toho se chovají. Většina adolescentů se setkává s rizikovým chováním buď jako oběť nebo agresor. Velmi často se objevuje šikana, jejímž terčem se stává slabší jedinec, který si následky může nést celý život, dokonce v extrémním případě spáchat i sebevraždu. Nějakou z forem rizikového chování zažívá každý dospívající, a to buď na sobě, nebo ve svém okolí mezi vrstevníky. Problémy se však mohou promítnout až do dospělosti například depresemi, stresem nebo úzkostnými stavy. Proto se v současnosti klade velký důraz na prevenci rizikového chování. Rizikové chování je v každém případě velkým negativem, způsobuje psychickou, sociální nebo zdravotní újmu člověku, zahrnuje i ničení majetku, životního prostředí, narušení mezilidských vztahů.²⁷

Dle Dolejše se jedná o „*souhrn vnějších projevů, aktivit a reakcí adolescenta, které jsou nebezpečné a jež vykazují zvýšený výskyt negativních důsledků pro aktéra a pro jeho sociální okolí.*“²⁸

²⁵ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže*. [online]. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/file/28077>>. str. 9

²⁶ MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7.

²⁷ SOBOTKOVÁ, V. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-802-4740-423.

²⁸ DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-2642-6. Str. 23

Mezi rizikové chování řadíme dle Sobotkové:²⁹

- záškoláctví
- lhaní
- agresivní a násilní chování
- šikanu a kyberšikanu
- obecné kriminální chování – především krádeže, přestupky
- vandalismus – ve školním prostředí formou poškozování věcí spolužáků, školního vybavení, mimo školu ničením veřejného majetku, například dopravní značky, lavičky, veřejné osvětlení, zaparkované automobily, sprejerství - graffiti
- závislostní chování – užívání návykových látek, gambling, netolismus, shopaholismus
- rizikové chování na internetu – vyhledávání na nelegálních portálech, intimní komunikace s cizí osobou, posílání intimních fotografií a videí, kopírování a stahování nelegálních dat
- rizikové sexuální chování
- rizikové chování v dopravě – přecení vlastních schopností, neznalost předpisů, vliv návykových látek

Mohli bychom jmenovat i další riziková chování, jako je extremismus, rasismus a podobně.

Rizikovým chováním se zabývají různé teorie. Jednou z nich je biologicko-psychologická, která hledá souvislost mezi chováním a genetikou nebo stavbou těla. Druhou teorií je sociálně-psychologická, která se zaměřuje na sociální učení a temperament. Další teorie – sociologické se soustřeďují na společenské a kulturní prostředí.³⁰ Fakt, že adolescenti experimentují s rizikovým chováním, je chápáno většinou jako součást vývoje s tím, že dospívající z toho „vyrostou“. Obvykle nepřekročí hranice natolik, že spáchají trestný čin, i když toto tvrzení neplatí všeobecně. Mladí lidé si často neuvědomují, že za některé své činy mohou být stíháni, dostávají se do konfliktu se zákonem a končí dokonce ve výchovných ústavech. Co tedy vede mladého člověka k chování, které neodpovídá běžným normám? Může hrát roli potřeba zvýšit si

²⁹ SOBOTKOVÁ, V. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-802-4740-423.

³⁰ SOBOTKOVÁ, V. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-802-4740-423.

sebevědomí, najít své místo mezi vrstevníky, řešit po svém citové problémy či neúspěch ve škole a vztahy s rodiči.

Velmi častým jevem rizikového chování u dospívajících je kouření a pití alkoholu. Je obecně známo, že první „ochutnání“ alkoholu začalo přímo v rodině, buď tajně, nebo i se souhlasem rodičů například při rodinné oslavě. Obdobně je tomu i s kouřením. Mladými kuřáky se stávají většinou ti, kteří žijí v rodině kuřáků a mají tak snadný přístup k cigaretám. Velkým problémem se však stalo užívání drog, zejména marihuany. První zkušenosti s ní mají čím dál mladší ročníky. Setkávají se s ní mezi vrstevníky, v partách nebo přímo ve škole mezi spolužáky. Výjimkou nejsou ani takzvané „tvrdé drogy“, k nimž se mladiství dostávají později. Právě rizikové chování v souvislosti s návykovými látkami je v období adolescence nejvíce zastoupeno. V posledních letech děti ustupují od konzumace alkoholických nápojů a kouření tabákových cigaret, více je lákají experimenty s drogami, zejména marihuanou a medikamenty.³¹

V tomto věku se nejvíce dětí uchyluje k rizikovému chování, aniž by domýšleli důsledky svého jednání a to jak z právního hlediska, tak v extrémních případech až ohrožení života a zdraví.

Motivací k takovému chování může být touha po experimentování, vybočení ze stereotypu, tlak vrstevníků i sociální sítě. Některé formy rizikového chování jsou dnešní společností často přijímány, či dokonce považovány za zcela běžné, v tomto ohledu se jedná se především o rizikové sporty.

Rizikové chování dává většině dětí prostor řešit problémy a aktuální potřeby, kdy jednájí zcela účelově, přesto takové jednání není bez následků. Nejrizikovějším obdobím z hlediska vývoje dětí je považováno právě období adolescence.³²

Nyní se zaměřím na vybrané typy rizikového chování, které nejčastěji souvisejí s tématem práce, záškoláctvím. Jsou jimi:

- Lhaní
- Útěky a toulky
- Šikana a kyberšikana
- Obecné kriminální chování
- Užívání návykových látek

³¹ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

³² SOBOTKOVÁ, V. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-802-4740-423.

3.1 Lhaní

Martínek u dětí rozlišuje tři kategorie lží: **smyšlenku, bájnou lež a pravou lež.**³³ Smyšlenka se objevuje u dětí v předškolním věku, kdy si ještě dítě neuvědomuje nepravdivost svého výroku, kdy své představy zaměňuje za skutečné události v tomto věku je u dětí smyšlenka zcela běžnou a nelze ji považovat za patologické chování. U dětí ve věku kolem deseti let se objevuje bájná lež, pomocí níž se dítě snaží získat pozornost. Vypráví dlouhé smyšlené příběhy, kdy sám v konečném výsledku nerozezná pravdu a lež. Pokud by bájná lež přetrvávala i v období puberty jednalo by se nejspíše o spojení s psychickou poruchou. Děti v období puberty používají tzv. pravou lež, která je vždy vědomá a sleduje konkrétní cíl. Zpravidla se jedná o snahu něco získat či se vyhnout nepříjemnostem. Bývá také prostředkem manipulace. Děti si v tomto věku plně uvědomují rozdíl mezi pravdou a nepravdou.³⁴

3.2 Útěky a toulky

U dětí a mladistvých jsou nejčastější reaktivní útěky. Jedná o zkratovou reakci na nepříjemnou situaci, ať už ve škole nebo v domácím prostředí, kdy dítě nevidí jiné východisko. Na útěky často navazují toulky, které zpravidla trvají delší dobu. Toulku dítě předem plánuje, má jasný plán, kde sežene peníze, jak si obstará stravu a nocleh. Po nalezení je nezbytná lékařská prohlídka a zahájení spolupráce s odborníky. Děti se dopouštějí útěků také ve snaze zviditelnit se mezi vrstevníky nebo z touhy po dobrodružství. Nejen z těchto důvodů je nutné, aby rodiče měli přehled, jak tráví jejich dítě volný čas a s kým se stýká.³⁵

3.3 Šikana a kyberšikana

Šikana je sama o sobě velmi známým, diskutovaným a v nemalé míře používaným pojmem. Díky značné osvětě a snaze o prevenci se stala společně se záškoláctvím jedním z nejznámějších projevů rizikového chování ve školním prostředí.

Existuje celá řada definic, které šikanu vystihují. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže uvádí, že

³³ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

³⁴ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

³⁵ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

„šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání.“³⁶

Přesto, že je šikana velmi známým a rozšířeným pojmem, trestní zákoník tento pojem nezná. Z hlediska trestního práva, pokud by se mělo jednat o chování, kterému říkáme šikana, musí být naplněna skutková podstata trestných činů. Za takové chování považuje trestní zákon trestný čin omezování osobní svobody, vydírání, vzbuzení důvodné obavy, útisku, ublížení na zdraví, loupeže, poškození cizí věci, znásilnění či pohlavní zneužití.³⁷

Pachatelé, kteří naplní skutkovou podstatu těchto činů, mohou být za takové jednání odsouzeni. U dětí a mladistvých hraje důležitou roli jejich věk, především, zda jsou již trestně odpovědné. V České republice je hranice trestní odpovědnosti stanovena na 15 let. Pokud se trestné činnosti dopustí mladiství, tedy děti ve věku 15 – 18 let, kteří jsou již trestně odpovědní, mohou být za takový skutek souzeni soudem pro mládež dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, kdy jim může být uloženo trestní opatření. V případě nezletilého dítěte, tedy mladšího 15 let, které není trestně odpovědné, může i tak dojít k soudnímu jednání, kdy soud pro mládež může uložit podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže výchovné opatření. Sankcionování mohou být rovněž rodiče nezletilého. Po dovršení zletilosti, tedy 18 let, jsou osoby již plně trestně odpovědné a jejich skutky se projednávají běžným způsobem v trestním řízení. Riziku trestního postihu se vystavuje také osoba, která o takovém chování, které má prvky trestní činnosti ví, a přesto tuto skutečnost neoznámí.³⁸

Se šikanou se můžeme setkat v každém kolektivu, nevyjímaje nejprestižnější střední školy. Šikana rozhodně není výsadou pouze ústavních zařízení či učilišť. V každém

³⁶ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže č.j. 14 514/2000-51*. [online]. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>>.

³⁷ ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 08. ledna 2009 trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009. Dostupné z: <<https://zakonprolidi.cz/cs/2009-40>>.

³⁸ ČESKO. Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003. Dostupné z: <<https://zakonprolidi.cz/cs/2003-218>>.

kolektivu nalezneme jedince, kteří jsou nejméně vlivní či oblíbení, tzv. outsideři, černé ovce, apod. Oběť šikany však může být vybrána i náhodně, je tomu tak většinou v kolektivech s větším počtem agresorů.

Pedagogové mají ve školách nelehké úkoly, krom vytvoření podnětného prostředí, kvalitní výuky a možnosti rozvoje studentů, je třeba zajistit také sociální aspekty a pocit bezpečí. Ve třídním kolektivu pedagogové sledují také vzájemné vztahy, pracují se studenty jak individuálně, tak skupinově. Za významný rizikový faktor vzniku šikany lze považovat osobnostní charakteristiky iniciátorů, obětí a jejich vzájemný vztah. Důležitou roli hraje také třídní klima, které by mělo být pozitivní.

Šikana vede u jejích obětí kromě možných psychických či zdravotních problémům také ke ztrátě pocitu bezpečí, ochraně společnosti a nedůvěře k ostatním i k autoritám, které nebyli schopni takovému jednání zamezit.

V současné době je na prevenci šikany na školách kladen velký důraz, stále vznikají nové příručky i metodiky pro učitele, jak postupovat v případě šikany. Nejvyšší mezinárodním dokumentem, který by měl dětem zaručovat bezpečnost a ochrany zdraví je Úmluva o právech dítěte.³⁹

Vzhledem k tomu, že zárodky šikany lze nalézt v téměř každém kolektivu, její rozšíření ve školním prostředí není těžké. Mnohem komplikovanější je však šikany odhalit. Pro vyšetřování šikany doporučuje Metodický pokyn MŠMT strategii prováděnou v pěti krocích:⁴⁰

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a rozhovor s oběťmi
2. Nalezení vhodných svědků
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů)
4. Zajištění ochrany obětem
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

Škola má v případě šikany k dispozici výchovná opatření, která slouží k potrestání agresorů. Záleží však na míře rizikového chování, případně trestné činnosti, kdy má škola,

³⁹ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál 2000. ISBN 80-7178-409-5.

⁴⁰ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže č.j. 14 514/2000-51*. [online]. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>>.

stejně jako každý občan, oznamovací povinnost. Mezi nejběžnější opatření, které škola svým studentům v případě řešení šikany na škole uděluje, patří napomenutí či důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, snížení známky z chování, převedení do jiné třídy, podmíněné vyloučení či dokonce samotné vyloučení ze studia na střední škole. Dle závažnosti jsou rodičům obětí i agresorů doporučeny návštěvy odborných zařízení (psychologická či psychiatrická péče), střediska výchovné péče pro děti a mládež.

Oběti šikanujícího chování jsou často zároveň záškoláky a to z důvodu vyhnutí se kontaktu s agresorem. Při řešení záškoláctví je tedy nutné hledat příčinu a přistupovat k žákům individuálně. Potrestáním záškoláctví u obětí šikany může vyvolat dvounásobné trauma.⁴¹

Odhalení tzv. klasické šikany je i pro zkušeného pedagoga či pozorného rodiče velmi složité, ještě komplikovanější je situace v případě **kyberšikany**.

U kyberšikany lze pozorovat přímé a nepřímé signály, které ukazují na daný problém. V případě agresora se může jednat například o rychlé vypínání monitoru či displeje telefonu, zavírání programů v počítači, trávení mnoha u počítače doprovázené emočními projevy, především smíchem. Naopak negativní emoce v případech poruchy počítače, telefonu či připojení k Internetu. Agresor se také vyhýbá přímé odpovědi na svoji činnost na počítači a hovorům o tom, co na počítači přesně dělá, zároveň používá několik online účtů či adres.⁴²

Školské zařízení by mělo v případě odhalení kyberšikany postupovat stejně jako v případě klasické šikany a to dle svých metodik.

3.4 Obecné kriminální chování

Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, má velký podíl také na možných krádežích. Existují rodiny, kde není krádež považována za přečin, naopak, může rodině přinést úspěch a dítě, které se krádeže dopustí, je rodinou pozitivně hodnoceno. Tyto rodiny jsou mnohdy vedeny orgány sociálně-právní ochrany dětí.

U dětí v mladším školním věku dochází k příležitostným krádežím. Tyto krádeže však nelze považovat za pravé. Většinou se jedná o hračky, které se dítěti líbí, sám je nevlastní a

⁴¹ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-513-X.

⁴² KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál 2011. ISBN 978-807-3678-715.

své jednání nepromýšlí, jedná spíše zkratovitě. Spouštěčem krádeží může být také potřeba vyrovnat se spolužákům či patřit do nějaké party. V závadových partách bývá právě krádež častou podmínkou přijetí člena. Dalším motivem ke krádeži může být touha po pozornosti, získání lepšího statusu před kamarády.⁴³

V současné společnosti obecně narůstá kriminalita a zároveň v přímé úměře s ní i kriminalita mládeže. Hlavní podíl v násilných trestných činech zaujímají loupeže, úmyslné ublížení na zdraví, vydírání, porušování domovní svobody a nebezpečné vyhrožování.

V oblasti mravnostních činů je nejčastějším skutkem pohlavní zneužívání a znásilnění. Bohužel i adolescenti páchají nejtěžší trestné činy – vraždy, motivované buď nenaplněnými osobními vztahy, nebo vraždy loupežné. Stále větším problémem se stává výroba a distribuce omamných a psychotropních látek, které poškozují zdraví mladistvých.

Delikvence mládeže má své charakteristické znaky. Ve většině případů se provádí ve skupině s dalšími spolupachateli, kde každý jedinec může být pověřen jiným úkolem. Většinou je trestná činnost mladistvých páchána bez rozmyslu, impulzivně, podle momentální nálady a situace. Chybí rozumové pojetí celé akce. Rozhodujícím momentem se často stává alkohol, droga, kdy člověk reaguje nepřiměřeně a agresivně. Trestné činnosti obvykle nejsou předem plánované, ani dobře připravené. Činy, přestože je spáchají mladiství, se vyznačují velkou tvrdostí. Bezohledně dokážou ničit nejrůznější zařízení, jednotlivé předměty, devastovat přírodu, soukromý majetek, dokonce například i hřbitovy. Pokud jde o druh odcizených věcí, adolescenti často kradou věci, které se jim líbí, například motocykly, videa, auta, nebo které právě potřebují ke svému uspokojení, například cigarety, alkohol, značkové oblečení, peníze a podobně. Vzhledem k tomu, že pachatelé „pracují“ ve skupině, dělí se o získané věci nebo společně utrácejí peníze.⁴⁴

3.5 Užívání návykových látek

Mezi nejčastější a nejznámější návykové látky řadíme alkohol a tabák. Hranice, kdy mladiství začínají kouřit, se snižuje. Objevuje se již v základní škole. Mezi adolescenty se vyskytují pravidelní kuřáci i tací, kteří kouří příležitostně, experimentují, přestože

⁴³ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

⁴⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

zdravotnická osvěta upozorňuje, že kouření škodí zdraví. Škodlivé je i pasivní kouření, kterému se začíná společnost více věnovat.

S alkoholem se pubescenti setkávají často v rodině, kde je lehce dostupný. Někdy jsou to samotní rodiče, kdo nabídne dítěti „ochutnat“ pivo nebo víno. Požívání alkoholu ve větší míře zejména u mladistvých přináší velké zdravotní problémy v oblasti somatické i psychické. Mimo jiné je i nežádoucím společenským jevem. Pod vlivem alkoholu často dochází k přestupkům nebo trestným činům.

V poslední době narůstá počet adolescentů užívajících drogy, především konopí. Výjimkou nejsou ani léky se sedativními účinky. Důvodem užívání bývá snaha vyhnout se problémům, které adolescenti nechtějí nebo neumějí řešit. Jiný druh drogy se užívá například při nočních tanečních zábavách jako povzbuzení, navození dobré nálady. Pod vlivem drog však často dochází k trestné činnosti, krádežím, vandalismu, výtržnostem a podobně. Nejčastěji užívanou drogou je konopí a extáze, v menší míře pervitin a kokain. Předávkování alkoholem nebo drogami však může způsobit i úmrtí.⁴⁵

Celorepublikovým problémem v možnostech léčby závislostí na návykových látkách je velký nedostatek psychiatrů, psychoterapeutů dalších odborníků ochotných pracovat s uživateli návykových látek. Alarmující je nedostatek adiktologické kapacity specializované právě na děti a mládež. Hlavním dokumentem protidrogové politiky ČR, kterou vytváří vláda, je Národní strategie protidrogové politiky. Dále se tato strategie rozšiřuje v rámci prevence rizikového chování na místní úrovni, kde působí krajsí školští koordinátoři prevence, metodici prevence pedagogicko-psychologických poraden, nestátní neziskové organizace, střediska výchovné péče a v neposlední řadě školní metodici prevence na školách. Celý systém koordinuje ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dle výzkumů Národního monitorovacího střediska pro drogy a závislosti z prosince 2017 zaměřeného na užívání drog v populaci bylo zjištěno, že nejčastěji užitou nelegální drogou u nás byly konopné látky, následované extází. Nejvíce zkušeností s nelegálními drogami měli dle výzkumu respondenti ve věkové skupině 15–34 let. Výzkum rovněž potvrdit zvyšující se tendenci užívání léků se sedativními a hypnotickými účinky nebo léků s

⁴⁵ KALINA, K. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*. Praha: Grada, 2013. ISNB 978-80-247-4361-5.

obsahem opioidů, které jedinci užívají v rozporu s doporučeními či je získávají bez lékařského předpisu.⁴⁶

4 Záškoláctví

Záškoláctví je jedním z tradičních fenoménů školy, něčím, o čem se stále hovoří i píše. Je také jedním z dlouhodobých a závažných problémů všech stupňů školství, které vedou k nedokončení studia. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na tyto skutečnosti reaguje a snaží se o vytváření plánů, metodik a doporučení.

Na záškoláctví můžeme pohlížet z různých pohledů a také ze statusu několika společenskovedních oborů. Každý obor zohledňuje vlastní úhel pohledu, dle kterého hodnotí objekt zájmu dle svého hlediska. Z hlediska školy je záškoláctvím nazývána neomluvená absence žáka nebo studenta střední školy. Jde o přestupek, kdy student úmyslně zanedbává školní docházku, a tím porušuje školní řád. Z hlediska psychologie je záškoláctví označováno za projev asociálního chování, v psychiatrii se dokonce v souvislosti se záškoláctvím mluví o nejvýraznější formě odporu dítěte ke škole.⁴⁷ Existuje rovněž celá řada definic.

Dle Martínka můžeme záškoláctví charakterizovat „jako úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku“. Zároveň se jedná o „nejklasičtější poruchu chování, kdy absence ve škole není řádně omluvena rodiči nebo lékařem“.⁴⁸

Pedagogický slovník uvádí, že záškoláctví je „jev, kdy se žák úmyslně, bez omluvitelného důvodu a bez vědomí, popř. souhlasu rodičů nezúčastňuje vyučování a zdržuje se mimo domov. Má zpravidla souvislost se školní neúspěšností žáka“.⁴⁹

Všichni autoři odborných publikací se shodují na tom, že záškoláctví je bezesporu rizikovým chováním. A právě k tomuto chování bývají velice často přidruženy další

⁴⁶ NÁRODNÍ MONITOROVACÍ STŘEDISKO PRO DROGY A ZÁVISLOSTI. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017*, Praha: Úřad vlády České republiky, 2018. ISBN 978-80-7440-219-7. Dostupné také z: <https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32962/837/VZdrogy2017_web181207.pdf>.

⁴⁷ ČECH, T. *Škola a sociálně patologické symptomy v projevech žáků*. In STŘELEČEK, S. *Studie z teorie a metodiky výchovy*. Brno: MSD, 2004. ISBN 80-866-3321-7.

⁴⁸ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5. str. 116

⁴⁹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8. str. 382

rizikové projevy chování, jak již bylo uvedeno v předešlé kapitole. K původnímu problému záškoláctví se tedy přidávají další a další problémy a dítě se stává středem zájmu dalších subjektů a institucí.

Záškoláctví lze rozdělovat a vyhodnocovat podle mnoha různých faktorů, např. podle věku, pohlaví, podle toho, zda je dítě na základní nebo střední škole, podle typu střední školy, dále podle zřizovatele školy (soukromá škola versus státní), zda se v průběhu docházky opakuje, nebo ne. Záškoláctví může být ve třídě ojedinělou záležitostí, nebo naopak může být hromadné.

Podle školského zákona jsou žáci a studenti povinni docházet do školy nebo školského zařízení a vzdělávat se. Povinnost souvisí s právem každého jedince na vzdělání, které udává listina základních práv a svobod. Žáci a studenti mají tedy právo na vzdělání, ale musí dodržovat určitá pravidla daná zákonem a školou. Tato pravidla rovněž objasňují, co lze považovat za záškoláctví a co nikoliv. Po přijetí žáka na střední školu je již jako student povinen dodržovat školní řád, předpisy a pokyny školy.⁵⁰

V souvislosti se záškoláctvím se v literatuře nejčastěji setkáváme s dělením na dvě skupiny, a to na záškoláctví impulzivní a na plánované. Kritériem je skutečnost, zda bylo předem zamýšleno, či nikoliv. Záškoláctví impulzivního charakteru je takové, kdy dítě původně neplánuje, že do školy nepůjde. Zachová se nepromyšleně, jedná na základě náhlého impulsu. V praxi to znamená, že student je ve škole například první dvě hodiny, ale po velké přestávce odejde ze školy.

Plánované záškoláctví je takové, kdy student už předem ví, že do školy nepůjde, má vše promyšlené. Vymýšlí si různé záminky, aby se například vyhnul písemnému testu nebo ústnímu zkoušení. Ve skutečnosti to ale znamená, že se student vymluví třeba na vzniklou bolest žaludku.⁵¹

Hojně citovaná bývá klasifikace Angličana Chrise Kyriacou, profesora edukační psychologie. Je autorem několika knih, ve svých výzkumech se zaměřuje hlavně na efektivitu výuky. Záškoláctví rozděluje do pěti skupin: pravé záškoláctví, záškoláctví s vědomím rodičů, záškoláctví s klamáním rodičů, útěky ze školy a odmítání školy.⁵²

⁵⁰ KATZOVÁ, P. *Školský zákon: komentář*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-412-3.

⁵¹ VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1074-4.

⁵² KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3.

Pravé záškoláctví je jev, kdy dítě do školy nechodí. Jeho rodiče o tom nevědí, myslí si, že ve škole je. Takto záškoláctví obecně chápe i široká veřejnost. Záškoláctví s vědomím rodičů (někdy je označováno za „skryté záškoláctví“) znamená, že student zameškává vyučování za podpory rodičů. Záškoláctví s klamáním rodičů je výsledkem manipulativního jednání ze strany dítěte. Dítě se cítí zdravé, ale přesto dokáže rodiče přesvědčit, že je mu špatně a nemůže jít do školy. Docílí toho, že mu rodič napíše omluvenku kvůli zdravotním obtížím. Tento typ záškoláctví je těžké odlišit od záškoláctví s vědomím rodičů. Útěky ze školy neboli „interní záškoláctví“ jsou čtvrtou kategorií. Studenti se na vyučování dostaví, nejsou vedeni jako nepřítomni, ale během dne na několik hodin odejdou. Poté se vrací. Zůstávají buď v budově školy, například na toaletě, nebo školu na krátkou dobu opustí. Poslední, pátá kategorie, odmítání školy není záškoláctvím v pravém smyslu slova, ovšem má s ním společné rysy. Vztahuje se k žákům, kterým představa školní docházky způsobuje psychické potíže. Jedná se o závažnou poruchu, která se velmi často musí řešit s pomocí pedagogů, psychologů a ostatních specialistů. Student už buď prožil nějakou zápornou událost, kterou nemá doposud zpracovanou, nebo má nepřiměřený strach, že ve školním prostředí bude konfrontován s nějakou situací, kterou nezvládne. Pocity a strach mohou gradovat a přejít až do školní fobie nebo vést k depresivním stavům jedince. Nezvladatelný strach bývá doplněn tělesnými obtížemi (obtíže s trávením, vyprazdňováním, špatný spánek aj.) Potvrzuje se, že obtíže bývají vázány na školní prostředí, neobjevují se tedy během víkendu nebo v době školních prázdnin. Ovšem i v této kategorii je těžké odhalit hranici mezi studenty, kteří jsou skutečně psychicky narušeni, a těmi, kterým se do školy chodit nechce.⁵³

4.1 Skryté záškoláctví

Nyní se podrobněji zaměřím na skryté záškoláctví, neboli záškoláctví s vědomím rodičů, které je velmi specifické a vidím jako důležité, věnovat mu více prostoru. Pokud se zamyslíme nad otázkou, co vlastně znamená skutečnost, že student zameškává vyučování za podpory rodičů, zjistíme, existuje několik typů rodičů. Jeden typ záškoláctví svého dítěte podporuje a schvaluje, dokonce sám po dítěti požaduje. Konkrétně se jedná například o hlídání mladšího sourozence, péče o starší prarodiče či nemocného člena rodiny. V historii docházelo ve velké míře k pomoci s hospodářstvím.

⁵³ KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3.

Zvláštním typem jsou zákonní zástupci dítěte, kteří na vysokém počtu zameškaných hodin nevidí nic neobvyklého, ke vzdělání se staví odmítavě a děti do školy neposílají. Takovéto jednání rodičů je v jisté míře protiprávní a u dětí s povinnou školní docházkou často vygraduje soudem, jelikož se jedná o trestný čin. V jiných případech může být důvodem k absenci zvláštní událost nebo akce, například nákup oblečení, svátky, narozeniny, návštěvy v rodině či u příbuzných, prodloužený víkend a dovolená. Do omluvného listu rodiče jako důvod uvedou pouze „rodinné důvody“. V tomto případě je třeba posuzovat míru takové absence a četnost opakování. Dalším typem rodičů jsou ti, kteří svou výchovu staví na liberálním přístupu. To znamená, že rodiče jsou ke svému potomkovi příliš benevolentní. Na děti nejsou kladeny zbytečné požadavky, chybí jim kontrola. Neplatí jasná pravidla a řád. Dítě dostane to, co chce. V podstatě mu rodiče povolí, aby do školy nešel, pokud nechce. Velkým zlomem je pro dítě poté přechod na učiliště nebo střední školu. Dítě jako již student záplavu povinností nemusí zvládat, na studium přestává zvládat, případně ho nebaví zvolený obor. A jsou to právě rodiče, kteří kryjí jeho úniky ze školního prostředí. V omluvném listě se poté v důvodu nepřítomnosti objevují nejrůznější zdravotní problémy, od bolesti hlavy, zubů, břicha přes zvracení, střevní virózu, nachlazení a až po celkovou nevolnost a nemoc. Tato tvrzení je těžké vyvrátit a škola je v takových případech často bezmocná a absenci omlouvá. Pokud však trvá skryté záškoláctví delší časový úsek, vede u studentů k značnému zameškání středoškolského učiva, nesplnění procent povolené absence dle školního řádu, nekvalifikování předmětů a následnému přezkoušení, které je pro studenty zátěží a mnohdy i důvodem k ukončení studia.⁵⁴

Skryté záškoláctví je tedy problémem, který vychází z rodiny. Odvíjí se už od samotné výchovy dítěte. Dítě by především mělo vědět, že rodiče jeho absence neschvalují a záškoláctví chápou jako negativní jev. Smutnou skutečností je fakt, že rodiče často dostanou strach z následků a dítě raději kryjí. Jejich přístup ovšem vede k podpoře a rozvoji nežádoucího jednání. Dítě si buduje svůj systém hodnot a vytváří si vztah k povinnostem.

Stejně jako je potřebná důslednost rodičů, je tomu tak i u pedagogů. Učitel by zaměřit pozornost na faktory, které k hrozbě záškoláctví odkazují a zareagovat co nejdříve, pokud se v docházce studenta objevují časté jednodenní absence, jestliže se rodiče o docházku dítěte nezajímají nebo pokud například student stále chybí v době důležitých

⁵⁴ KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3.

testů. Jedním z řešení, jak snížit výskyt skrytého záškoláctví, je také zajistit transparentnost omluvenek. Pravidla omlouvání studentů jsou stanovena ve školním řádu příslušné střední školy, se kterým jsou studenti seznámeni hned na začátku studia.⁵⁵

Studenti jsou ve své činnosti však velmi vynalézaví. Pokud se jim nepodaří dosáhnout cíle u rodičů, mnohdy nemoc simulují a navštíví i lékaře. Pomyslný boj se záškoláctvím je o to složitější.

Z hlediska školského zákona jsou zákonní zástupci nezletilých studentů dle §22 povinni informovat školu při zdravotní indispozici či jiném závažném důvodu nepřítomnosti ve škole. Absence musí být následně řádně doložena třídnímu učiteli nebo mistrovi odborného výcviku. Obdobně je tomu i u zletilých žáků, kteří jsou povinni informovat školu o zdravotních obtížích či jiných závažných skutečnostech a dokládat důvody své nepřítomnosti.⁵⁶

Obdobný pohled jako Kyriacou má na záškoláctví také Martínek, který dělí záškoláctví na dvě skupiny: záškoláctví impulzivního charakteru a záškoláctví plánované, neboli účelové.⁵⁷

U záškoláctví impulzivního charakteru reaguje dítě náhle, nepromýšlí předem svůj záměr, neplánuje nepřítomnost ve škole, často odejde také přímo z vyučování. Takové záškoláctví může trvat i několik dní, do doby než se rodiče o nepřítomnosti dítěte ve škole dozvědí. Naopak účelové neboli plánované záškoláctví bývá dítětem předem promyšlené, nejčastěji jako vyhnutí se neoblíbenému předmětu, vyučujícímu či plánovanému zkoušení či testu.⁵⁸

4.2 Příčiny záškoláctví

Záškoláctví, jak již bylo uvedeno, je považováno za rizikové chování dítěte, které odráží jeho psychický stav. Měli bychom ho chápat jako reakci jedince, který nedokáže adekvátně řešit své problémy. Základem záškoláctví je pochopit příčinu, neboť odкрыtí motivů a práce s nimi je efektivní cestou, jak problém řešit.

⁵⁵ KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. A KOL., Sociální patologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3.

⁵⁶ KATZOVÁ, P. *Školský zákon: komentář*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-412-3.

⁵⁷ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

⁵⁸ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

Příčinami záškoláctví mohou být:⁵⁹

- negativní vztah ke škole
- vliv rodinného prostředí
- trávení volného času a vliv party

4.2.1 Negativní vztah ke škole:

Stejně jako dospělí tráví převážnou část dne v zaměstnání, děti ve školním prostředí. Je tedy důležité, aby se v takovém prostředí cítily bezpečně a měly k ní kladný vztah. Pokud tomu tak není, snaží se škole různými způsoby vyhnout a unikat do prostředí, které je pro ně příjemnější. Tento vztah ke škole mohl u dítěte vytvořit již při samém počátku vstupu do vzdělávacího procesu, pokud bylo dítě ke studiu nezralé. Takové děti těžce nesou odloučení od rodičů, raději by si ještě hrály v mateřské škole. Projevy týkající se mladšího školního věku by však měly postupně vymizet. Na středních školách se můžeme setkat se studenty, kteří jsou studiem naopak unaveni, sami často ve studiu pokračovat nechtěli nebo nemají o vybraný obor zájem, školu jim mnohdy určili rodiče dle vlastních představ. Také se můžeme setkat se studenty, kteří si sice studovaný obor vybrali, ale jejich představy se od reality liší, i tito studenti mají poté negativní vztah ke škole. Důležitou roli hraje i třídní kolektiv. Na některých typech škol, například u víceletých gymnázií či výběrových tříd mohou vztah ke škole ovlivnit i vysoké nároky na studenty. Negativní vztah ke škole může být způsoben také psychickou poruchou, tzv. školní fobií. Školní fobie je dle Martínka vyvolána nepřiměřeným strachem a úzkostí z různých předmětů, osob či situací vázaných na školní prostředí.⁶⁰

Další možností vzniku negativního vztahu ke škole je školní neúspěšnost, dle studentů nespravedlivé hodnocení nebo také nudná a nezáživná výuka.

4.2.2 Vliv rodinného prostředí

Druhou příčinou záškoláctví je vliv rodinného prostředí. Existuje celá řada faktorů, které ovlivňují výchovu dětí v rodině, patří mezi ně například věk, vzdělání rodičů, sociální

⁵⁹ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

⁶⁰ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

status, početnost rodiny, soužití rodičů a důslednost ve výchově. Rodina je základním a nejdůležitějším činitelem ve výchově dětí. Působí na dítě již od jeho narození a provází ho zpravidla celým životem. Podílí se na utváření osobnosti a ovlivňuje jeho životní styl.

Při nápravě poruch chování je nutné neeliminovat jenom poruchu, ale podívat se na celou narušenou osobnost dítěte, hodnotit komplexně, tedy brát zřetel i k jeho sociálnímu prostředí, a to hlavně k prostředí rodinnému. Prostor, ve kterém vyrůstá, má na dítě zásadní vliv. Vztahy mezi členy rodiny, celková atmosféra, žebříček hodnot, přístup k výchově, to vše jsou velmi rozhodující faktory, které se denně odrážejí v chování a jednání dítěte.⁶¹

Iniciátorem záškoláctví bývají i rodinné problémy. Krizová situace v rodině, např. opakující se a gradující hádky, dysfunkční vztah rodičů, neklidný rozvod, úmrtí rodiče nebo blízkého příbuzného má na dítě zásadní vliv. Dítě je vystaveno permanentnímu stresu, neví si rady a snaží se o únik. Rodiče by si měli v těchto případech ujasnit jednu zásadní věc. Dítě se do této patové situace nedostalo z vlastní vůle, krizové situaci bylo vystaveno. Měli by proto zapracovat na narovnání vztahů, alespoň do té míry, aby neškodili dítěti. Pokud se jedná o úmrtí, je to fakt, který nejde zvrátit. Dítě může být traumatizované, utápět se v depresích, může se vyhýbat sociálnímu kontaktu. Zde je vhodná spolupráce nejen s učitelem, ale i s psychologem, případně s psychiatrem.⁶²

Důležité je i to, jaký zájem o dítě rodiče vykazují. Na jedné straně spektra stojí nezájem rodičů, na druhé, přílišná péče. Obojí je špatné. Přílišný zájem bývá vázán na nereálné požadavky vůči dítěti. Na dítě jsou kladeny přehnané nároky, očekává se od něj, že bude neomylné. Další chybou je nejednotnost výchovy, kdy jeden rodič je přísný, trvá na pravidlech, a druhý je „ten hodný“, benevolentní.

Ve výchově zaujímá důležité místo žebříček hodnot rodiny. Jak se chovají její členové uvnitř rodiny, tak se pravděpodobně bude chovat i jejich dítě, a to nejen doma, ale i mimo. Pokud se uvnitř rodiny běžně lže, pravděpodobně se tak bude chovat i dítě. A pokud je na školu a na vzdělání nahlíženo jako na nutné zlo nebo na něco, co je nedůležité, dítě tento model přijme a po splnění povinné školní docházky ve studiu dále nepokračuje.

63

⁶¹ ELLIOTT, J., PLACE, M. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0182-0.

⁶² KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. A KOL., *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3.

⁶³ BENDL, S. *Kázeňské problémy ve škole*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-436-0.

4.2.3 Trávení volného času a vliv party

Za třetí příčinu záškoláctví je považováno trávení volného času a vliv party. Pro děti všech věkových kategorií je důležité smysluplné trávení volného času. O tom, jak a s kým děti svůj volný čas tráví, by měli mít rodiče přehled. Svoji roli hraje také zájmová činnost, která předchází řadě sociálně patologických jevů. Děti, které nemají žádný koníček a nenavštěvují zájmové kroužky, častěji inklinují k partám, toulají se po venku bez zájmu o jakoukoliv smysluplnou činnost. Záškoláctví je ve vrstevnických partách často jednou z podmínek přijetí. Každá parta má svého vůdce, ke kterému ostatní vzhlížejí a snaží se jeho chování napodobit. Děti tak dobu vyučování nahrazují časem stráveným s partou, který je často spjat s užíváním návykových látek či počínající trestnou činností. Dle Martínka má kriminalita dětí a mládeže své kořeny často v záškoláctví. Dítě se pod vlivem party dopouští chování, kterého by se samo nedopustilo.⁶⁴

Napomoci by mohla jakákoliv organizace volného času. Volnočasové organizace nabízejí širokou nabídku aktivit, o které nemusí být ani středoškoláci ochuzeni. Kroužky jako takové většinou na středních školách standardně nebývají, volnočasové aktivity jsou méně formální, studenti např. mohou docházet na odpolední posezení s rodilým mluvčím, který na jejich škole dočasně působí. V rámci školy se pořádají různé turnaje a přátelské soutěže s ostatními školami. Pokud student bydlí v domově mládeže, jeho volný čas se pedagogicky ovlivňován. Sportu se studenti mohou věnovat v různých sportovních klubech. Při dobrém vedení a podchycení zájmu dětí, studenti zůstávají věrni zvolené zájmové činnosti a s organizací často začnou spolupracovat jako vedoucí či trenéři.⁶⁵

4.3 Rizika záškoláctví

Záškoláctví s sebou nese mnohá rizika, která mohou být ať už méně, nebo více závažná. Pokud například student vynechá svévolně výuku, protože je motivován touhou po něčem neznámém, tedy chce vyzkoušet nepoznané, riziko není tak velké. Jde o jednorázovou událost, která se ve většině případů neopakuje, riziko tedy není velké. Hrozba vynechání docházky nabývá různých rozměrů především s ohledem na věk. Obecně řečeno, jinak budeme nahlížet na mladší dítě, které je v nižších ročnících základní

⁶⁴ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

⁶⁵ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

školy a jinak budeme posuzovat středoškoláka, u kterého je studium na střední škole dobrovolnou volbou.

Z hlediska dělení záškoláctví, nese největší riziko záškoláctví dlouhodobé. Jestliže dítě vynechává výuku opakovaně, dlouhodobě „chodí za školu“, může si na daný stav snadno zvyknout. Mnohdy nikdo z okolí netuší o nastávajícím problému. Je těžké předem odhadnout, jakým směrem se bude dítě v budoucnu ubírat. Může přicházet o respekt k autoritám, o respekt k pravidlům i řádu, dokonce se mohou vyskytnout sociální fobie. Často se vyskytují také sociálně patologické jevy, které jsou v každém věku nežádoucí.⁶⁶ Kvůli záškoláctví a problematickému chování, které je s ním spojeno, se dítě může ocitnout dokonce až mimo svoji rodinu, v některém z ústavních zařízení (diagnostický ústav, výchovný ústav, dětský domov). Může se jednat o pobyt přechodný nebo dlouhodobý. Ústavní péče je však vždy posledním možným řešením situace a je nařízena soudně.

4.4 Prevence záškoláctví

Při výskytu záškoláctví je klíčové, aby se nastalá situace odhalila co nejdříve a hledala se řešení, která napomůžou dalšímu, bezproblémovému vývoji jedince. U záškoláctví stejně jako u ostatních sociálně patologických jevů je důležitá vzájemná komunikace a to jak mezi studenty a učiteli tak rodiči a dětmi i rodičů se školou. Školy mají k dispozici své odborníky na tyto problémy, jsou jimi výchovní poradci a školní metodici prevence. Velkým problémem záškoláctví je však jeho pozdní řešení, kdy neomluvené hodiny dosahují hraničních hodnot pro vyloučení ze studia.

Aby se předešlo problémům se záškoláctvím, je třeba, aby se rodiče o svého potomka aktivně zajímali, dotazovali se ho na činnost ve škole a školní úspěšnost. Záškolákem se může stát i dítě, u kterého bychom to nikdy nepředpokládali. Nemuseli bychom to poznat ani z jeho chování. Takové dítě se může navenek jevit jako bezproblémové, má funkční zázemí, je opečováváno, má dobrý prospěch, případně i kamarády. Nicméně i ono může mít svoje důvody, pro okolí neznámé a nerozpoznatelné, kvůli kterým se vyhýbá škole.⁶⁷

⁶⁶ DOLEJŠ, M. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-2642-6.

⁶⁷ HOLEČEK, V. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3704-1.

V každém vztahu je klíčová komunikace. Rodič by se měl ve vztahu ke svému dítěti aktivně zajímat o dění kolem něj, o kamarády, vrstevníky, o to, jak a kde a s kým tráví volný čas. Dítě by se mělo umět otevřít, být schopno vyjádřit svoje pocity, myšlenky a názory.

Co se týká spolupráce se školou, rodič by se neměl uchýlovat k jejímu kontaktování až v okamžiku, kdy nastane problém. Naopak, je nutné, aby byl ve spojení se školou dřív, než dojde k problému. Vztah k výuce a ke vzdělání by měl být utvářen už v raném věku, nejlépe od školky a od prvního stupně základní školy.⁶⁸

U studentů středních škol je jedním z důvodů záškoláctví nechtít studovat na vybrané škole. Rodiče nezdědka zvolí školu, která potomka nezajímá. Ten by měl zájem o jiný typ studia, jiné zaměření. Matka s otcem si výběrem vzdělávacího zařízení často plní sny svoje, přejí si, aby dítě dosáhlo vyššího vzdělání než oni, případně aby pokračovalo v rodinné tradici. Ono ovšem zareaguje jinak, rezignuje. Nesnaží se, vyhýbá se pobytu ve škole.

Při komplikovaných vztazích v rodině a v krizových situacích je na místě navštívit odborné psychologické poradenství, krizovou intervenci či sociálně - právní poradenství.

4.5 Řešení záškoláctví

Bezesporu nejlepším řešením problémů je prevence, zákonní zástupci by se měli o děti zajímat dříve, než samotný problém nastane. V ideálním případě by měli rodiče sami odhalit, že dochází u jejich potomka k záškoláctví. To se často nestává, naopak. Bývají těmi posledními, kteří se o něm dozvídají. Při řešení záškoláctví je základem úspěchu opět dobrá komunikace. Rodič musí otevřeně mluvit s dítětem a určit mu pravidla, dále intenzivně spolupracovat se školou a hledat možná východiska.

Poté, co se potvrdilo, že dítě do školy nedochází, prochází rodič celou škálou pocitů (vzteky, zlost, zklamání, smutek, rezignace, úleva). Je zapotřebí, aby pocity prožil, ale zároveň aby v nich neuvízl. Musí zmobilizovat dostatek sil a zachovat si chladnou hlavu. Neměl by obviňovat dítě, případně učitele, ale měl by se snažit o konstruktivní vyřešení situace. Svoje emoce může vyventilovat v rozhovoru s někým blízkým, nebo i sám vyhledat odbornou pomoc. Rodič by měl provést sebereflexi. Jedním z důvodů, proč se to stalo, můžou být i neutěšené rodinné problémy (hádky, špatná finanční situace, rozvod

⁶⁸ MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: WoltersKluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-026-4.

atd.). Zde by se měli zúčastnění efektivně snažit o zlepšení situace a o napravení vztahů, což ovšem není krátkodobá záležitost. Nezřídka jsou rodiče překvapeni, že se s problémem potýká právě jejich dítě. Vztahy v rodině mohou fungovat, a přesto k záškoláctví dochází. V těchto případech se zdaleka nejedná o studenty ze sociálně slabších nebo problémových rodin. Na vině může být nevyrovnanost dítěte, přílišná zranitelnost nebo i jeho malé sebevědomí. Vyjmenované faktory mohou dohnat jedince až k zameškávání výuky. Ten si vybere menší zlo. Raději ponese následky záškoláctví, než aby zažíval např. ústrky ve škole nebo zklamání rodičů z toho, že nenaplnuje jejich představy a požadavky.⁶⁹

Pokud má dítě oba zákonné zástupce, je nutné, aby se oni předem domluvili na daném postupu a byli zajedno. Oba dva musí shodně přistupovat k problému. Záležitost by se neměla rozebrat hned před celou rodinou. Naopak je vhodné, aby se dítěti dal prostor. Mělo by se samo svěřit, proč školu nenavštěvuje. Důležitá je otevřenost a umění naslouchat.⁷⁰

Jestliže v popředí záškoláctví stojí strach a úzkosti, je třeba začít pracovat na zvyšování odolnosti vůči zátěži a pochválit dítě, pokud ukáže snahu a chce překážky překonat. Stanovení jasných pravidel není synonymem pro trest. S nastalou situací se rodič nejlépe vypořádá tak, že hned nenechá průchod svým prvním emocím (nadávání, trestání, prikazování, co dělat a nedělat). Rodič by měl sdělit, že se o problému dozvěděl a že ví, kdy dítě nebylo ve škole. To by mu konkrétní absence mělo vysvětlit. Pokud ale potomek stále lže a tvrdí něco jiného, měl by se dozvědět, jakým rizikům se vystavuje. Škola má v jistých případech i ohlašovací povinnost vůči p úřadům.⁷¹

Student by měl pochopit, že je v jeho zájmu, aby dobře vycházelo s učitelem a aby spolupracovalo. Jeho chování a zájem rodičů jsou základem pro vyřešení problémů. Rodina by měla se školou pravidelně komunikovat a podporovat k ní pozitivní vztah.

Cestou k nápravě je i to, aby se dítě nebálo svěřit, aby bylo otevřené a mluvilo o svých pocitech, aby vědělo, že pokud nelže, tak rodiče při něm stojí a pomohou mu. Efektivní zvládnutí prvotních překážek by mu mělo později pomoci v životě překonávat další úskalí, a to i v době, kdy už nebude pod ochranou rodičů.

Zvláštní situace nastává u středoškolského vzdělávání, a to u té věkové skupiny, která dosáhla věku osmnácti let. Tito studenti si mohou sami omlouvat absenci, není

⁶⁹ HOLEČEK, V. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3704-1.

⁷⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8802-3.

⁷¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8802-3.

potřeba vyjádření zákonného zástupce, protože jsou plnoletí. Přesné podmínky uvolňování z výuky a omlouvání z ní vždy závazně stanovuje školní řád.

S problémem záškoláctví a dalším rizikovým chováním dětí se mohou sami děti, rodiče, škola a další subjekty zabývající se výchovným působením obrátit na Oddělení sociálně-právní ochrany dětí působící v rámci Městských úřadů, nebo na střediska výchovné péče. Služby těchto Středisek jsou ambulantní, pobytové a terénní, které se odehrávají v přirozeném prostředí dítěte. Organizace spolu vzájemně v rámci mezioborové spolupráce komunikují a doplňují. Okamžitou telefonickou intervencí poskytnou krizové linky (např. Linka bezpečí, Linka důvěry, Dětské krizové centrum). Velkou výhodou těchto linek je fakt, že fungují 24 hodin denně, jsou anonymní a volání na ně je zdarma. Pracovníci linky volajícímu při telefonickém hovoru pomohou utřídit pocity, vyjasnit situaci a nabídnou možnost následné pomoci u dalších organizací. Součástí krizové pomoci je i okamžitá jednorázová pomoc.

4.6 Postihy záškoláctví

V tématu záškoláctví bych se nyní chtěla věnovat srovnání středních a základních škol z hlediska postihů.

Školy se v oblasti absencí řídí metodickým pokynem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, kdy je důležité si uvědomit, že pokyn se vztahuje nejen na problémy žáků základních škol, ale i na případy studentů středních škol, kteří jsou nezletilí. Naopak se nevztahuje na studenty plnoleté. Zabývá se totiž nejen vnitřním postupem školy, ale zároveň i ohlašovací povinností, kterou má škola vůči orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Plnoletí středoškoláci nejsou cílovou skupinou tohoto orgánu. V těchto případech jde o vnitřní záležitost školy, při postihu se ředitel řídí školním řádem. Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevence a postihu záškoláctví se vyjadřuje k prevenci záškoláctví z kompetence ředitele školy, třídního učitele, výchovného poradce, školního metodika prevence a dalších učitelů.⁷²

⁷² MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, č.10 194/2002-14 z března 2002.* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-jednotnemu-postupu-pri-uvolnovani-a-omlouvani-zaku-z-vyucovani-prevenci-a-postihu-zaskolactvi-predkladaci-zprava-a-text-pokynu>>.

Prevence spočívá ve zpracovávání studentovi dokumentace o absenci, ve výchovných pohovorech, v rozboru příčin záškoláctví, ve spolupráci s psychologem školy, s rodiči a s dalšími orgány, ve svolávání výchovných komisí a ve spolupráci s dalšími subjekty.

Způsobem omlouvání a řešením neomluvené absence ve škole se zmíněný metodický pokyn zaobírá své druhé části. Stanovuje hranice mezi třemi skupinami záškoláctví dle počtu hodin. První představuje počet do 10 neomluvených hodin. Situace je řešena pouze třídním učitelem. Druhá skupina, tedy nad 10 neomluvených hodin, dává důvod ke svolání výchovné komise. Nad více než 25 neomluvenými hodinami je nutné učinit oznámení pro OSPOD, který šetřením vyhodnotí, zda se jedná o ohrožení dítěte, a postoupí případ dále. Takto se postupuje v případě povinné školní docházky. Na středních školách je hranice hodin určena vedením školy a zaznamenána ve školním řádu. Její vymahatelnost však nemá právní důsledky pro zákonné zástupce.⁷³

Rozdíl mezi žáky základní školy, středoškolskými studenty a již plnoletými studenty není pouze v intervenci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, ale také ve způsobu omlouvání. Platí, že absence nezletilého žáka základní školy nebo studenta školy střední omlouvá zákonný zástupce. V případě, že je středoškolák ubytován v domově mládeže, může ho omluvit také vychovatel domova mládeže. Zletilý student, nad 18 let se omlouvá již sám. Pokud nepřítomnost žáků a studentů přesáhne 3 dny, může škola požadovat, aby k omluvence od zákonného zástupce nebo i od zletilého studenta bylo doloženo ještě potvrzení od ošetřujícího lékaře.

Při porušení školního řádu jsou žákům a studentům udělovány různé postihy, a to dle závažnosti provinění. Tato opatření mají svoji hierarchii. První v řadě je napomenutí třídního učitele, poté následuje důtka třídního učitele a poté důtka ředitele školy. Vyjmenovaná opatření se zaznamenávají do dokumentace žáka, ale nenesou s sebou právní důsledky pro žákovo vzdělávání. To znamená, že jedinec zůstává i nadále žákem nebo studentem dané školy. Po důtce ředitele školy přichází podmíněčné vyloučení ze školy. Školy se k němu uchylují při závažném porušení povinností. Jak napovídá název, u podmíněčného vyloučení je žák nebo student vyloučen pouze jen podmíněně. Svůj status

⁷³ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, č.10 194/2002-14 z března 2002.* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: < <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-jednotnemu-postupu-pri-uvolnovani-a-omlouvani-zaku-z-vyucovani-prevenci-a-postihu-zaskolactvi-predkladaci-zprava-a-text-pokynu>>.

neztrácí, ale je v tzv. podmínce. V určené zkušební době se nemůže dopustit opětovného jednání, které by bylo v rozporu se školním řádem. Poslední sankcí je vyloučení studenta ze školy. Dochází k němu po zvláště závažných proviněních. Musím zdůraznit, že obě nejprísnejší kázeňská opatření (podmíněné vyloučení a vyloučení) se ukládají studentům středních škol, není možné je uložit žákovi, který nesplnil povinnou školní docházku.⁷⁴

V častých případech je jako sankce chápána také snížená známka z chování. Je udělována na základě projednání v pedagogické radě a vyjadřují se k ní všichni pedagogičtí pracovníci. Navrhuje ji třídní učitel nebo jakýkoli vyučující na základě doloženého zdůvodnění.

4.7 Nezvyklé přístupy k uchopení záškoláctví

Ve snaze předejít záškoláctví nebo, pokud už nastane, vyřešit ho co nejlépe vymýšlí školy i společnost nejrozmanitější opatření. Tuto kapitolku věnuji právě jim.

Jak již bylo uvedeno, záškoláctví je jev, který najdeme na různých typech škol, u různých věkových kategorií, na různých místech v republice. Záškoláctví se vyskytuje nejen napříč naší republikou, ale i v okolních státech. A co víc, šíří se napříč kontinenty. Zmíním se o některých nezvyklých přístupech, které jsem zaznamenala v médiích, a zaujaly mě natolik, že je připomenu.

Česká tisková kancelář v prosinci 2018 uvedla informaci, že Čína očipovala studenty ve snaze zabránit záškoláctví. Došlo k tomu v několika školách na jihu země, kde studenti nosí chytré uniformy se dvěma zabudovaným čipy, každý je na jednom rameni. Čipy monitorují jejich pohyb, přesně sledují i příchody do školy a odchody z ní a vše ukládají do paměti. Pokud student ze školy odejde bez dovolení, spustí se zvukový alarm. Aby se předešlo situacím, kdy si studenti vymění uniformu, je u hlavního vchodu do školy nainstalována technologie, která rozpoznává obličej. Jsou vyfotografováni nebo natočeni na video. Rodiče si přes mobilní aplikaci mohou video doma pustit. Jestliže se tedy student pokusí o záškoláctví, rodiče a škola se to okamžitě dozvědí. Navíc se sledují i další věci. V případě, že by student při výuce usnul, rozezvučí se alarm, který ho probudí.⁷⁵

⁷⁴ MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: WoltersKluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-026-4.

⁷⁵ ČTK. *Čína očipovala studenty. Chce zabránit záškoláctví*. [online]. 2018 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <<https://eurozpravy.cz/zahranicni/asie-a-australie/243906-cina-ocipovala-studenty-chce-zabranit-zaskolactvi/>>.

Monitorování není v Číně ničím neobvyklým. Postupně se v ní formuje největší a technicky nejdokonalejší systém pro kontrolu lidí, což Čína zdůvodňuje snahou o bezpečnost. Kamery v kombinaci s technologií na rozpoznávání obličejů jsou mocnou zbraní. Vláda tuto skutečnost nevysvětluje jako zásah do soukromí, naopak, udržuje tím v zemi pořádek.⁷⁶

Obdobný nápad se sledováním záškoláctví jako v Číně měli také na jiném kontinentu, a to v Latinské Americe, konkrétně v Brazílii. Už v roce 2012 jedna ze škol začala používat čipy, které byly všity do uniforem. Čipy se nacházely v tričkách a plnily funkci GPS lokátoru. V případě, že dítě do školy nedošlo, rodiče okamžitě dostali sms zprávu a mohli začít problém řešit. Ze strany rodičů bylo opatření přijato s povděkem, neboť splnilo svůj účel a záškoláctví pokleslo. Navíc byl splněn i další cíl. V dané oblasti docházelo k častým únosům dětí a k mnohým vraždám. Uniformy tak napomohly zvýšit i bezpečnost.⁷⁷

Boj proti záškoláctví pojali velmi netradičně v Austrálii. Australská nadace Learn for the Life v roce 2014 odstartovala kampaň drastickým videem. Ve spotu zobrazuje stříkající krev z těl studentů, jejich utržené končetiny a rozlámaná těla. Video má za cíl odradit adolescenty od záměrného vynechávání výuky. Zpočátku je vše idylické, skupinka usměvavých studentů utíká ze školy, automobilem se přesunou na pláž a užívají si času místo vyučování. Nechybí slunce, voda, piknikový koš, prkna na surf, ani romantika. Vše je navíc umocněno podmanivou hudbou. Zvrat přichází po první minutě, kdy jsou těla studentů postupně rozmetána výbušninami. Ze čtyř mladých lidí přežívá pouze jedna dívka. Poslední vteřiny přinášejí pointu. Studenti si nevšimli výstražné tabule s nápisy ohledně zákazu vstupu a nebezpečí výbuchu. Na závěr se objeví věty: “To se stane, když zmeškáte.” a „Zůstaňte ve škole.“⁷⁸

Je diskutabilní, zda ve snaze odradit mladé lidi od záškoláctví je vhodné použít drastické krvavé záběry a zobrazovat smrt.

⁷⁶ ČTK. *Čína očihovala studenty. Chce zabránit záškoláctví.* [online]. 2018 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <<https://eurozpravy.cz/zahranicni/asie-a-australie/243906-cina-ocipovala-studenty-chce-zabranit-zaskolactvi/>>.

⁷⁷ ČESKÁ TELEVIZE 24. *Brazílská škola chce omezit počet unesených dětí.* [online]. 2012 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1174721-brazilska-skola-chce-omezit-pocet-unesenych-deti/>>.

⁷⁸ REFLEX. *Australská nadace natočila brutální video proti záškoláctví.* [online]. 2014 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <<https://www.reflex.cz/clanek/video/54356/australska-nadace-natocila-brutalni-video-proti-zaskolactvi.html>>.

Praktická část

5 Kvantitativní výzkum

V praktické části práce se budu zabývat kvantitativním výzkumným šetřením, aby bylo možné oslovit větší množství respondentů a zároveň držet odstup od zkoumaných jevů. Respondentům je zaručena anonymita, aby nic nebránilo vyplnění dotazníkového šetření. Ve výzkumném šetření bude rovněž pracováno s číselnými údaji, které budou následně statisticky zpracovány.

5.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, jaké jsou nejčastější důvody záškoláctví studentů středních škol.

5.2 Charakteristika výzkumného souboru

Cílovou skupinou výzkumu tvoří studenti středních škol ve městě Čáslav. Čáslav je město střední velikosti, s celkovým počtem přes 10 tisíc obyvatel. Město leží ve Středočeském kraji, necelých 100 km od hlavního města - Prahy. Školství je ve městě hojně zastoupeno, nachází se zde 5 mateřských škol, 3 základní, 5 středních a jedna vyšší odborná škola. Ve městě působí také zájmové a volnočasové organizace nejen sportovního zaměření.

Při výzkumném šetření jsem oslovila celkem 185 respondentů. Respondenty tvořili studenti čtyř středních škol v Čáslavi, různých studijních oborů. První skupinou oslovených respondentů byli studenti středních odborných škol, nejprve byli osloveni studenti Střední pedagogické školy, kde jsem absolvovala v rámci Doplňkového pedagogického studia odbornou praxi. Tito studenti studují čtyřletý maturitní obor Předškolní a mimoškolní pedagogika a Pedagogické lyceum. Vzhledem k získání většího množství dat, byli dále osloveni dále studenti Střední průmyslové školy a obchodní akademie Čáslav, kteří rovněž studují čtyřletý maturitní obor. Další skupinu respondentů tvořili studenti Gymnázium Čáslav a to jak čtyřletého, tak vyšší ročníky osmiletého všeobecného gymnázia. Třetí skupinu respondentů tvořili studenti Středního odborného učiliště, kteří studují tříleté obory ukončené výučním listem. Jednalo se o obory kuchař –

číšník, cukrář, prodavač, řezník – uzenář, stravovací a ubytovací služby, opravář zemědělských strojů a zahradnické práce. Oslovováni byli jak mladiství, tak již zletilí studenti uvedených škol. Zastoupení jsou jak muži, tak ženy.

Z celkového počtu 185 respondentů, bylo 75 respondentů ze středních odborných škol, 48 respondentů gymnázia a 62 respondentů středního odborného učiliště.

Nástrojem pro získání potřebných dat byl dotazník. Dotazníky pro výzkum jsem studentům do daných středních škol donesla osobně. Výzkum probíhal v období měsíců leden až březen 2019.

5.3 Výzkumná metoda

Ve kvantitativně orientovaném výzkumu jsem použila explorativní metodu. Nástrojem pro získání potřebných dat byl dotazník. Dotazník pro studenty středních odborných škol, gymnázia i středních odborných učilišť byl totožný. Dotazník obsahoval celkem 16 otázek. Většina z nich byla polouzavřených, aby měli studenti prostor pro upřesnění v případě, že by nenalezli správnou odpověď a měli tak i možnost vlastního vyjádření. V dotazníku byly tedy také otevřené i uzavřené otázky. Při sestavování dotazníku jsem se snažila o srozumitelnost otázek a přizpůsobení věku respondentů. Dotazníky byly zcela anonymní a jejich vyplnění dobrovolné.

5.4 Předvýzkum

Vzhledem k rozmanitosti výzkumného problému jsem se rozhodla nejprve o provedení předvýzkumu, abych tak získala více aktuálních informací k výzkumnému problému z pohledu studentů a následně mohla vytvořit otázky do dotazníku.

Předvýzkum probíhal začátkem měsíce ledna 2019 pomocí nestrukturovaného interview. Oslovila jsem ve volném čase celkem 10 studentů, kteří navštěvují výše uvedené střední školy. Interview obsahovalo 8 otázek, všechny byly otevřené. Snažila jsem se o vytvoření raportu, který dle mého názoru dopadl úspěšně.

Nestrukturovaným interview jsem získala nové a nepředpokládané informace, které mi pomohly k sestavení dotazníku a získání pohledu na danou problematiku očima studentů středních škol. Předvýzkum dopadl dle mého názoru úspěšně.

5.5 Stanovení hypotéz

Hypotéza 1: Předpokládám, že častěji chodí za školu chlapci než dívky.

Hypotéza 2: Předpokládám, že záškoláctví z důvodu vyhnutí se písemnému či ústnímu zkoušení je častější u studentů maturitních oborů než u studentů s výučním listem.

Hypotéza 3: Předpokládám, že studenti středních odborných učilišť jsou místo školy častěji na brigádě, než studenti gymnázií a středních odborných škol.

Hypotéza 4: Předpokládám, že záškoláctví u zletilých studentů má delší trvání než u nezletilých studentů.

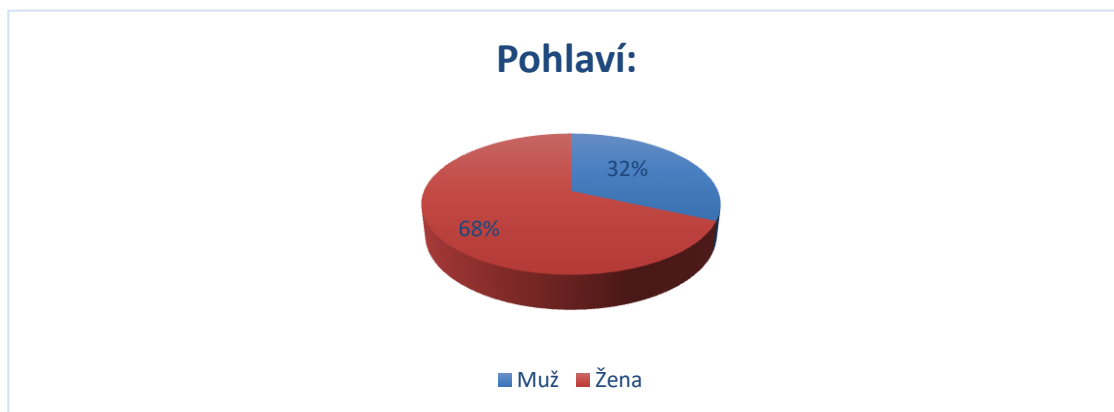
5.6 Realizace výzkumu

Výzkum probíhal v období měsíců leden až březen 2019. Dotazníky jsem studentům doručila osobně a vysvětlila, jak postupovat při jejich vyplňování. Po vyplnění studenty jsem dotazníky vybrala zpět. Následně jsem při vyhodnocování mohla použít celkem 183 dotazníků. Z celkového počtu 185 získaných dotazníků bylo 183 vyplněno správným způsobem, 2 byly pokresleny bez odpovědí.

5.7 Vyhodnocení výzkumu

Dotazníkového šetření se účastnilo celkem 185 studentů středních škol - gymnázia, střední odborné školy a středního odborného učiliště, z nichž 183 studentů řádně vyplnilo dotazník, jehož data mohla být zpracována.

1) Otázka číslo 1: Pohlaví?

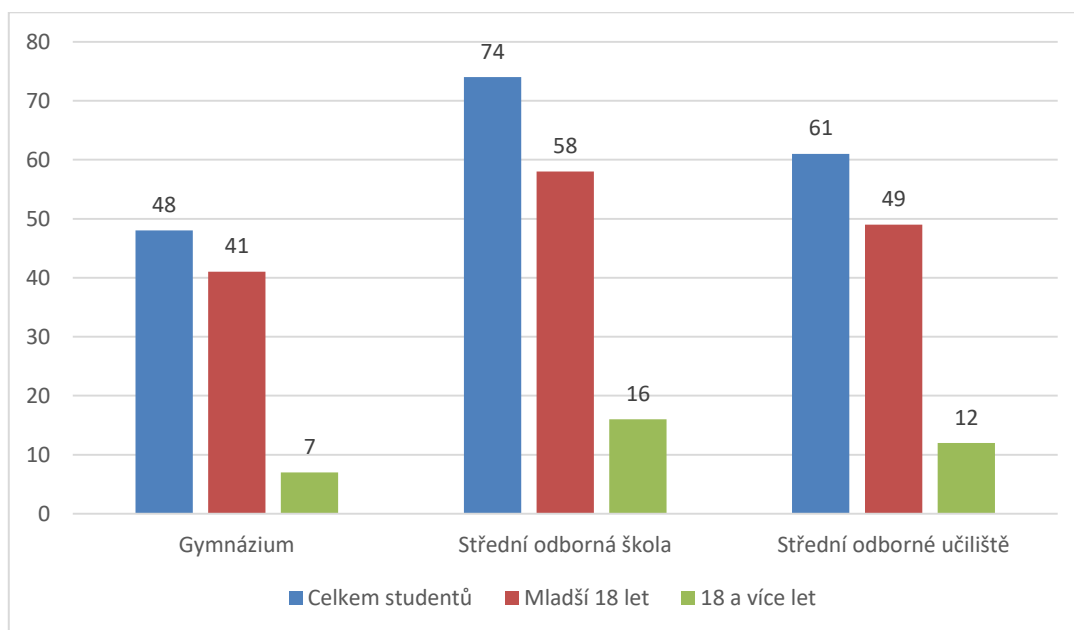
Z celkového počtu 183 studentů se dotazníkového šetření účastnilo 125 dívek (68%) a 58 chlapců (32%).

2) Otázka číslo 2: Věk?

Věk respondentů byl rozdělen do dvou kategorií. Jednu z nich tvořili studenti mladší 18 let, druhou již zletilí studenti. Tedy ti, kterým je 18 let a více, zároveň stále studují na střední škole. Převahu, 148 (81%) tvořili studenti mladší 18 let.

3) Otázka číslo 3: Jakou střední školu studuješ?

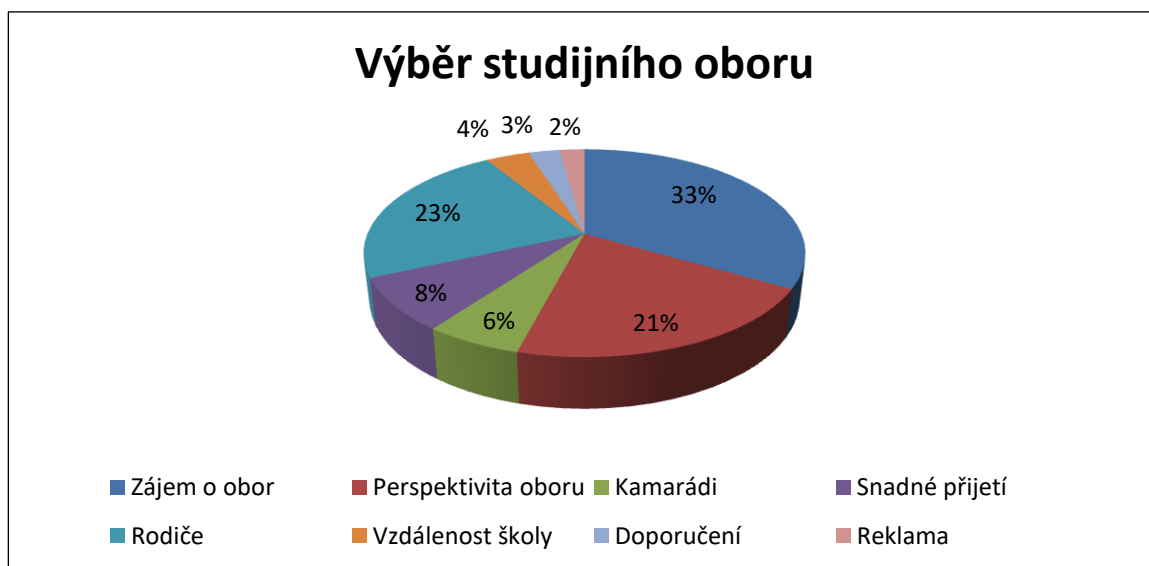
Graf znázorňuje zastoupení jednotlivých středních škol a zároveň rozdělení respondentů dle věku, kteří na dané škole studují. V tomto případě byl pro lepší přehlednost zvolen sloupcový typ grafu. Celkem bylo tedy použito ke zpracování 183 dotazníků, kdy 48 respondentů (26%) tvořili studenti gymnázia, 74 (40%) studenti střední odborné školy a 61 (33%) studenti středního odborného učiliště.

4) Otázka číslo 4: Způsob zakončení studované střední školy?

Studenti gymnázií a středních odborných škol zakončují své studium maturitní zkouškou, z celkového počtu 183 vyplněných dotazníků, tvořili 67% (122 studentů) respondenti těchto škol. Studentů středních odborných učilišť, kteří se výzkumného šetření účastnili, bylo 33% (61 studentů). Tito studenti získají po úspěšném dokončení studiu výuční list.

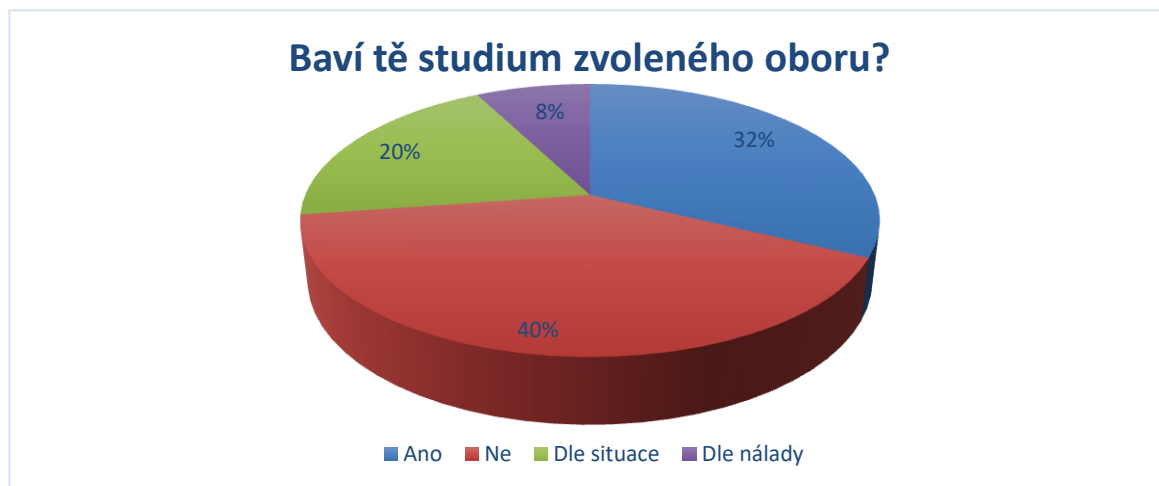
5) Otázka číslo 5: Co tě vedlo k výběru studia na zvolené střední škole?

Otázka číslo 5 zjišťovala důvody výběru studované střední školy. U studentů převládá zájem o studovaný obor (61 studentů, 33%), kdy nebyly významné rozdíly mezi studenty maturitní či výučních oborů. Tento výsledek je velmi pozitivní, jelikož zájem o studovaný obor je předpokladem k úspěšnému dokončení studia a zároveň jedním z nástrojů prevence záškoláctví. Celkem 38 studentů (21%) zvolilo obor z důvodu jeho perspektivity, i to je pro studenty značnou motivací do budoucna, především pak důležité pro uplatnění na trhu práce. Dle výzkumu 42 studentům (23%) vybrali studijní obor rodiče. U těchto studentů je velká pravděpodobnost, že se s výběrem neztotožňují, např. plní sny rodičům, nemají vyhraněné zájmy. Je zde předpoklad pro vyhýbání se studiu a záškoláctví. Celkem 11 studentů (6%) uvedlo jako důvod výběru školy své kamarády, kteří měli již na základní škole představu o dalším studiu. 15 studentů (8%) upřednostnilo při výběru střední školy snadné přijetí. Možnosti odpovědi jiné v dotazníku využilo 16 studentů, jejichž odpovědi byly rozděleny do tří kategorií: vzdálenost školy, doporučení a reklama. Do kategorie vzdálenost školy byly zařazeny odpovědi respondentů, kteří uváděli jako důvod výběru střední školy její blízkost od místa bydliště a naopak studenti, pro které byla důvodem velká vzdálenost od místa bydliště a možnost pobytu na internátu. U doporučení studenti uváděli zkušenosti studentů, kteří již na vybrané střední škole studují a mají velmi dobré zkušenosti a také doporučení učitele na základní škole, který žákům při rozhodování pomohl. Reklamou jsou myšleny reklamní poutače na školách, v rádiu a také na veletrhu

středních škol, které žáci 9. ročníků navštěvují. Reklama byla hlavním důvodem výběru střední školy pro 4 studenty (2%).

6) Otázka číslo 6: Baví tě studium zvoleného oboru?

Z grafu vyplývá, že 40% (74 studentů) nebaví studium zvoleného studijního oboru. Tento výsledek je značným rizikem pro vznik sociálně patologických jevů ve škole, především záškoláctví a vysoké absence. Tato rizika pak mohou bránit úspěšnému dokončení studia. Stejně tak 50 studentů, kteří využili možnosti odpovědi jiné, uvádělo, že je studium baví dle situace - podle aktuálně probíraného učiva, prospěchu, ročního období a u odborných učilišť také v závislosti na tom, zda mají ve škole teoretické či praktické vyučování. Z počtu 50 studentů, kteří zvolili tuto odpověď, celkem 14 (8%) uvedlo jako kritérium náladu, která ovlivňuje jejich přístup ke studovanému oboru. Zvolený studijní obor baví celkem 59 studentů (32%). Vzhledem k tomu, že respondenty nebyli pouze studenti prvních ročníků, je pochopitelné, že i studenti, kteří si obor vybrali sami, z vlastní vůle či zájmu a perspektivity oboru, nemusí současné studium již bavit. Jejichž představy mohly být odlišné od reality, stejně tak se mohl změnit jejich zájem či pohled na aktuální situaci.

7) Otázka číslo 7: Byl/a jsi někdy za školou?

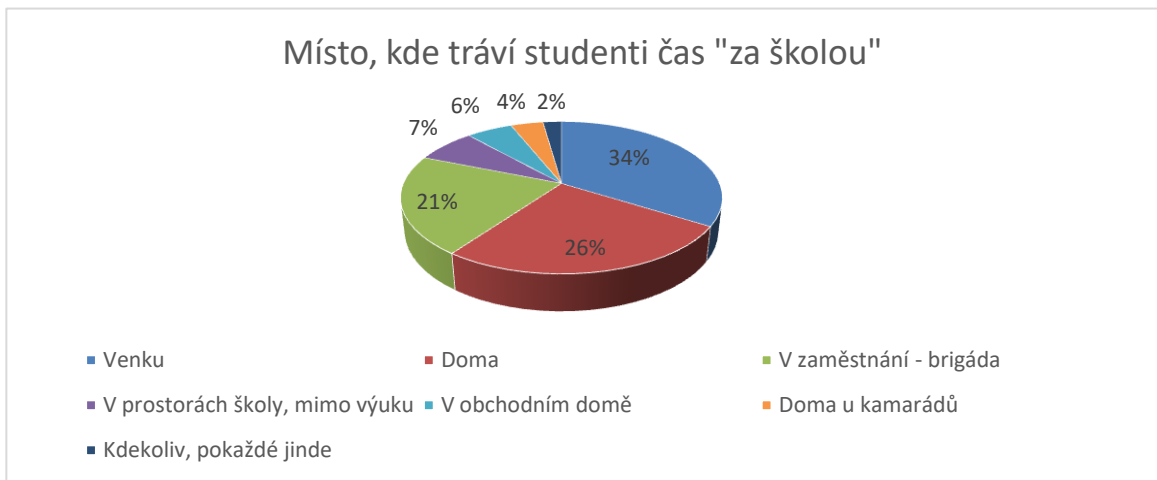
V otázce, která zjišťovala, zda byli studenti někdy tzv. za školou, tedy dopustili se záškoláctví, byla nejvíce zastoupena odpověď ano, bez ohledu na intenzitu celkem u 180 respondentů (98%) z celkového počtu 183. Pouze 3 studenti uvedli, že nikdy nebyli za školou. Odpovědi studentů na tuto otázku potvrzují, že záškoláctví na středních školách je stále aktuální téma a zároveň se netýká pouze výučních oborů, je srovnatelné s maturitními obory.

8) Otázka číslo 8: Pokud jsi byl/a někdy za školou, co bylo důvodem?

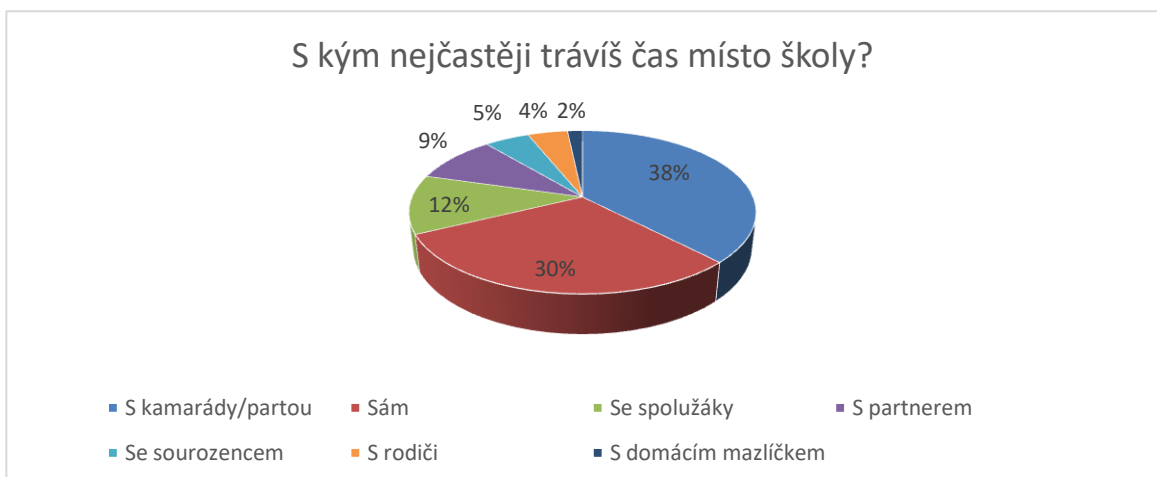
Otázka číslo 8 byla otevřená, respondenti měli prostor pro vlastní vyjádření. Jejich odpovědi byly rozděleny do 12 kategorií. Nejčastějším důvodem záškoláctví bylo dle sdělení 48 respondentů písemné či ústní zkoušení, kterému se chtěli pomocí záškoláctví vyhnout. Stejně tak jako odpolednímu vyučování, které uvedlo jako svůj důvod záškoláctví 46 respondentů. Třetím nejčastějším důvodem pro pobyt mimo školu v době vyučování byla uvedena brigáda. K možnosti brigády místo vyučování se vyjadřovali studenti již v předvýzkumu, kdy uváděli finanční ohodnocení získané na brigádě jako velkou motivaci oproti času stráveného ve školních lavicích. Celkem 31 respondentů uvedlo jako důvod svého záškoláctví partu, se kterou tráví čas mimo školu, nebo je strůjcem jejich rozhodnutí. Mezi další důvody záškoláctví, které respondenti uvedli, patří také tělesná výchova, které se snaží vyhnout především dívky (10%). Žádný s oslovených respondentů – mužů neuvedl jako důvod záškoláctví vyhnout se tělesné výchově. Další zastoupenou kategorií (celkem 21 respondentů) byla nuda ve škole, následoval milostný důvod – rande či čas strávený s partnerem a také brzké vstávání, které se nelíbí 17 respondentům a je jejich důvodem k záškoláctví. Překvapující byla odpověď týkající se návykových látek. Ty uvedlo pouze 14 respondentů jako hlavní důvod k záškoláctví. Vysvětlením může být časté spojení užívání návykových látek v partě či při různých činnostech. Dle zjištění samotná potřeba užití návykové látky však není hlavním důvodem k záškoláctví pro většinu oslovených respondentů z řad studentů středních škol. Poslední, nejméně zastoupené kategorii byly: neoblíbený vyučující (3%), počasí (2%) a 2 respondenti (1%) uvedli, že nemají žádný konkrétní důvod k záškoláctví. Překvapující byl fakt, že žádný z respondentů neuvedl jako důvod záškoláctví počítač, především hraní počítačových her, které většina dostupné literatury považuje za jeden z důvodů častého záškoláctví. Vysvětlením může být jak věk respondentů, tak moderní doba a technologie, kdy děti již nemusí trávit čas doma u počítače, ale mohou být online i na mobilním telefonu, tabletu či notebooku, který mají neustále u sebe. Tato zařízení jsou v dnešní době mnohem výkonnější než např. stolní počítač a děti tedy nejsou nuceni zůstat pouze doma, ale vyhledávají místa dosahu připojení k Internetu.

9) Otázka číslo 9: Kde trávíš nejčastěji čas „za školou“?

Z grafu vyplývá, že nejvíce, 34% (celkem 61) respondentů tráví svůj čas místo ve škole z různých důvodů venku a to bez rozdílu pohlaví či typu střední školy, kterou respondent studuje. Celkem 47 studentů (26%) tráví tento čas přímo doma. Do uvedené kategorie patří především studenti, jejichž důvodem k záškoláctví je brzké vstávání. Celkem 21% respondentů tráví čas raději na brigádě než ve škole. Překvapující byla odpověď 13 respondentů (7%), kteří jsou sice v budově školy, ale nikoliv na výuce. Tímto způsobem se vyhýbají buďto zkoušení, neoblíbenému vyučujícímu či tělesné výchově. Mezi další místa, kde studenti tráví svůj čas místo vyučování patří obchodní domy a domácnost kamarádů. Pouze 4 respondenti (2%) uvedli, že nelze určit místo, kde nejčastěji tráví čas za školou, protože místa často mění dle situace a nálady.

10) Otázka číslo 10: S kým nejčastěji trávíš čas místo školy?

Dle odpovědí respondentů, jsou studenti středních škol v době místo vyučování nejčastěji 38% (68 respondentů) s kamarády či partou. Tato kategorie je velkým rizikovým faktorem pro možnost užívání návykových látek a dlouhodobé či časté záškoláctví. Stejně je tomu i u druhé, nejvíce zastoupené kategorie, kdy 54 respondentů (30%) tráví čas místo školy o samotě, bez dohledu rodičů či jiných osob. Tento čas vyplňují dle vlastních představ, bez jakékoliv kontroly. Zbylé odpovědi byly méně zastoupeny, 12% respondentů odpovědělo, že tráví čas se spolužáky, 9% s partnerem, 5% se sourozencem, 4% s rodiči a 2% s domácím mazlíčkem. Odpovědi 4% respondentů dokazují mimo jiné existenci záškoláctví s vědomím rodičů, které je uvedeno v teoretické části práce.

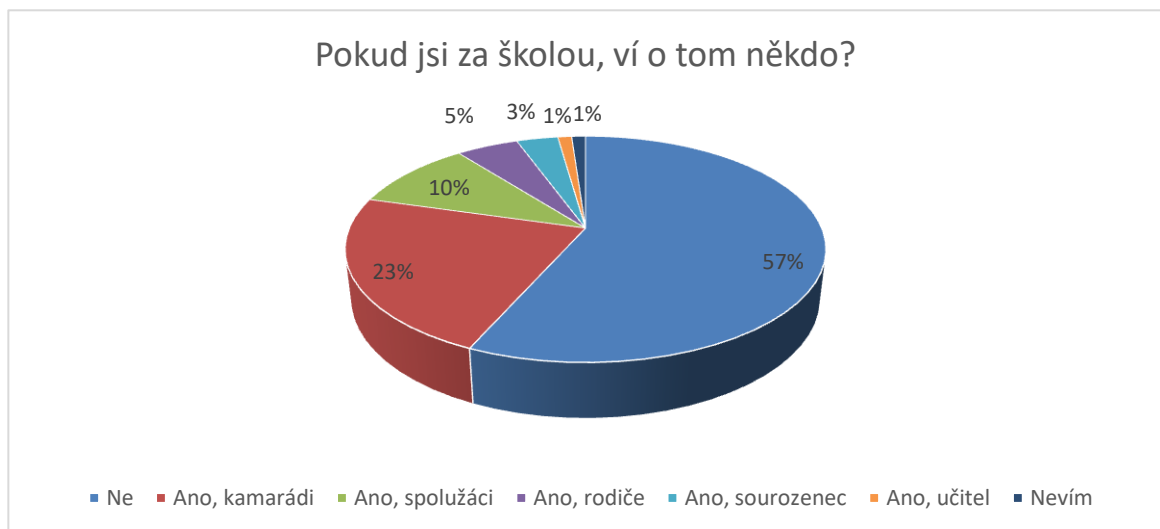
11) Otázka číslo 11: Jakým způsobem trávíš nejčastěji čas za školou?

Tato otázka byla otevřená a zjišťovala náplň času studentů středních škol v době záškoláctví. Studenti měli vzhledem k otevřenosti otázky možnost vlastního vyjádření, zcela dle svých představ. Odpovědi respondentů byly rozděleny do 10 kategorií. Tři nejvíce zastoupené kategorie byly procentuálně velmi vyrovnané. Celkem 22% (39 respondentů) odpovědělo, že svůj čas naplňuje surfováním po internetu, především na sociálních sítích, kdy buď sami přidávají své příspěvky, nebo sledují virtuální realitu u slavných osobností či svých internetových přátel. Celkem 20% tvoří odpovědi respondentů, kteří naplňují čas místo školy zábavou s kamarády, která však může být různorodá. Stejně zastoupena, 20% byla i brigáda či práce, kterou studenti navštěvují

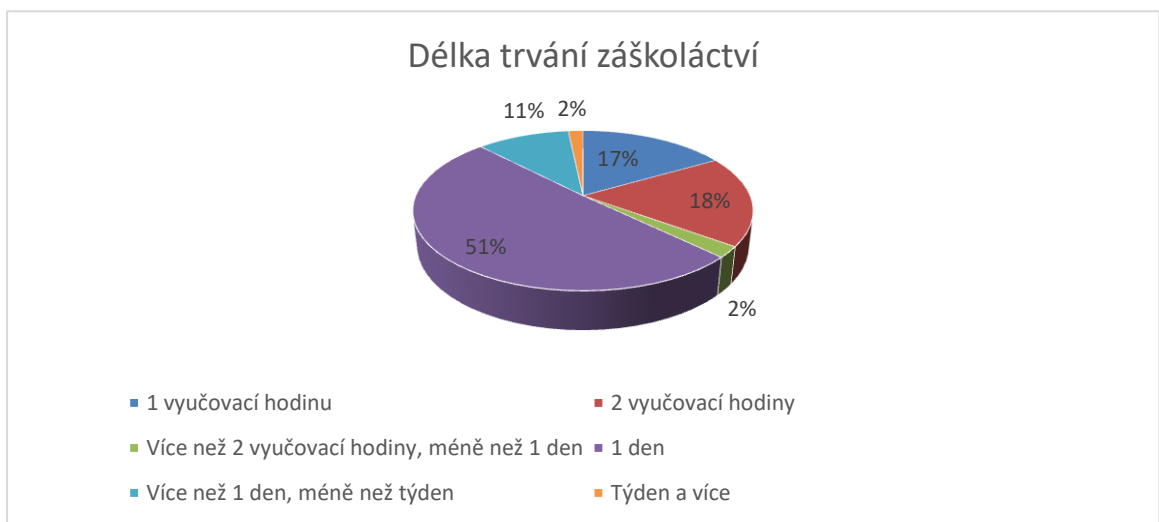
místo vyučování. Opatřením v této oblasti by mohla být větší informovanost zaměstnavatelů o studiu dětí, kteří brigádně pracují a zamezení možnosti brigády v dopoledních hodinách mimo víkend. Především studenti učilišť, jejichž součástí studia jsou odborné praxe, raději ve vyšších ročnících využijí možnosti placené brigády než plnění školní docházky bez možnosti výdělku. Na tuto problematiku již reflektují některá učiliště a snaží se studenty finančně motivovat při splnění určitých podmínek. Tato opatření působí jako prevence záškoláctví na středních odborných učilištích. Celkem 23 respondentů (13%) uvedlo, že v době záškoláctví se věnují přípravě do školy na následující dny, především pokud je čeká hlášené ústní či písemné zkoušení, nebo hrozí zhoršený prospěch při závěrečných hodnocení. Tyto odpovědi převažovali u studentů gymnázií a středních odborných škol. Celkem 10% studentů uvedlo v otevřené otázce spánek, a to nejen z důvodu brzkého vstávání do školy, ale především díky časté únavě. 5% respondentů nedokázalo vyjádřit žádnou konkrétní činnost, která naplňuje jejich čas místo školy, naopak 7 studentů raději aktivně sportuje, než aby trávili čas ve školních lavicích, 4 studenti naopak pasivně sledují televizi a také hlídají mladší sourozence. Hlídaní sourozenců je dle zjištění vždy s vědomím rodičů, kteří raději podpoří absenci studenta ve škole, než aby chyběli oni v zaměstnání. Celkem 3 (2%) z oslovených respondentů naplňuje svůj čas místo vyučování raději nákupy v obchodních domech.

12) Otázka číslo 12: Pokud jsi za školou, ví o tom někdo?

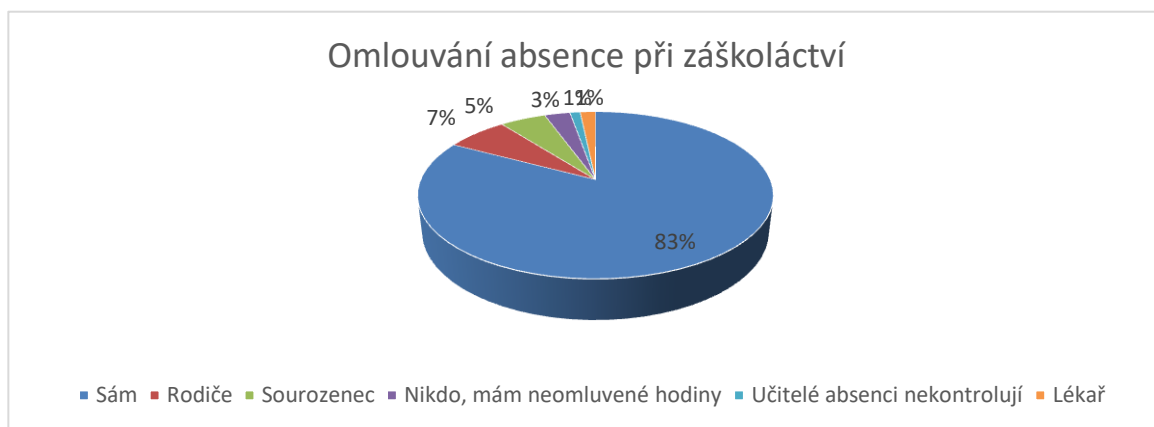
Více než polovina respondentů (celkem 102, 57%) uvedla, že nikdo neví, nebo se alespoň domnívají, že neví o jejich záškoláctví. V tomto případě se tedy jedná o tzv. skryté záškoláctví. Naopak u 76 respondentů se o skryté záškoláctví nejedná, u 41 studentů probíhá s vědomím kamarádů, dále pak kamarádů a sourozenců. Celkem u 9 studentů dokonce s vědomím rodičů. Dva respondenti uvedli, že o jejich záškoláctví je informován samotný vyučující.

13) Otázka číslo 13: Jak dlouhé jsou nejčastěji tvé absence v době záškoláctví?

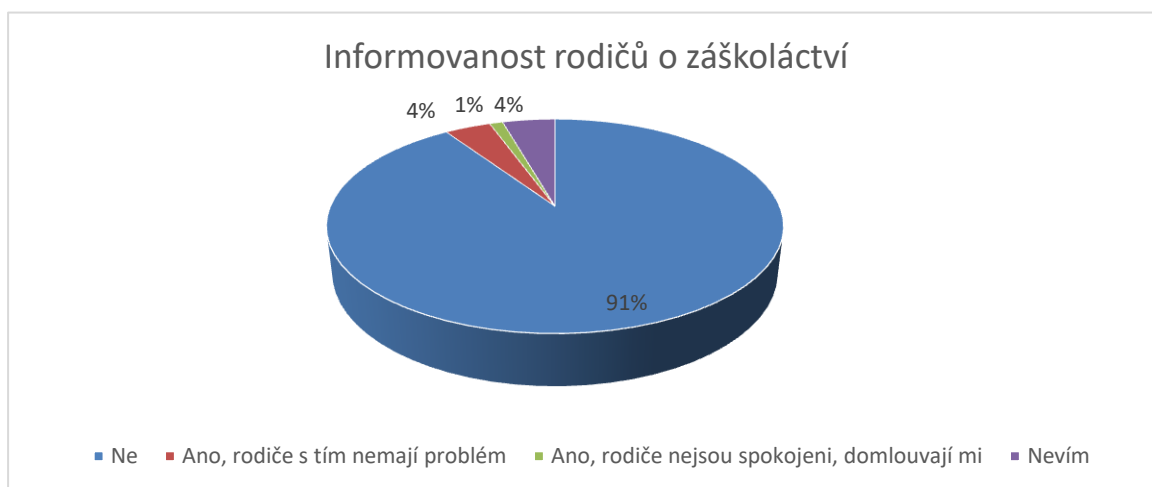
Z grafu vyplývá, že 51% dotázaných studentů chybí ve škole z důvodu záškoláctví 1 den. Jedná se tedy o krátkodobou absenci, stejně jako v případě jedné či dvou vyučovacích hodin, které byly zastoupeny 17% a 18% dle dotazníkového šetření. Záškoláctví, které trvá více než 1 den a méně než týden uvedlo 19 studentů (11%). Dlouhodobé záškoláctví, které trvá týden a více, potvrdili pouze 3 studenti, tedy 2%. Jedná se o pozitivní zjištění, protože dlouhodobé záškoláctví vede ke ztrátě návyků a je častou příčinou úplného ukončení studia.

14) Otázka číslo 14: Jakým způsobem řešíš omluvu hodin, pokud jsi za školou?

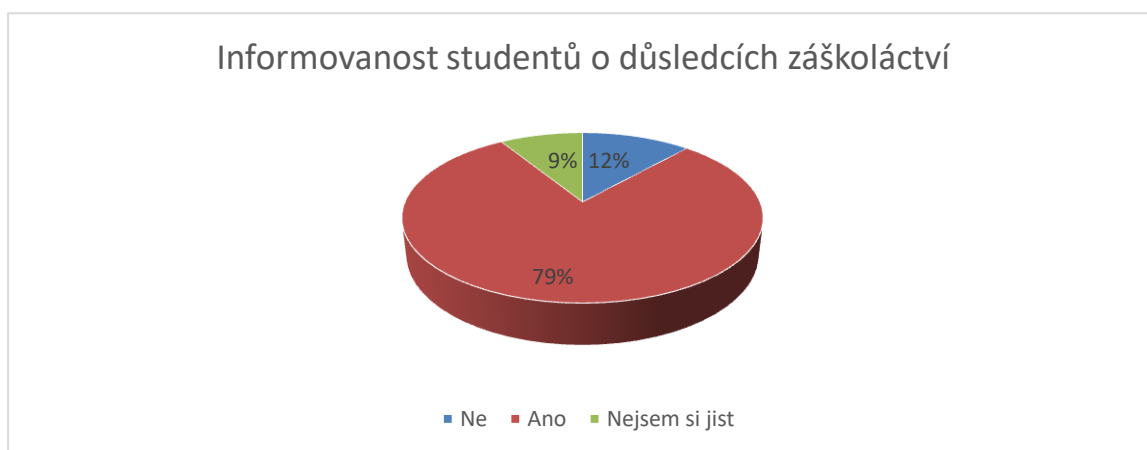
Z grafu je znatelné, že většina studentů 83% (celkem 149) si omlouvá absenci v době záškoláctví samo. Ostatní kategorie jsou zastoupeny minimálně. Dvanácti studentům (7%) omlouvají tyto absence rodiče a 5% (9 studentů) sourozenci. Dle názoru 2 studentů učitelé docházku nekontrolují a oni tedy nepotřebují omluvenky. Získání omluvenky neřeší dle zjištění ani 5 studentů, kteří tak mají neomluvené hodiny a z nich dále plynoucí postihy. Celkem tři studenti uvedli, že získávají omluvenku u lékaře, kdy se jedná o krátkodobou návštěvu ordinace s hlavním důvodem získání potvrzení, studenti však zůstanou mimo školu po celý den.

15) Otázka číslo 15: Vědí rodiče o tvém záškoláctví?

U 163 studentů z celkového počtu 180 (91%) nevědí rodiče o záškoláctví svých dětí. Pouze 9 rodičů je o této skutečnosti informováno. Z uvedeného počtu 9 rodičů nesouhlasí dle výzkumu s takovým přístupem ke škole pouze 2 rodiče, kteří se snaží dětem domlouvat. Celkem 8 respondentů uvedlo, že si nejsou jisti, zda rodiče o jejich záškoláctví vědí či nikoliv.

16) Otázka číslo 16: Znáš možné důsledky záškoláctví na Vaší škole?

V dotazníkovém šetření studenti uvedli, že v 79% znají důsledky svého jednání v případě záškoláctví. Studenti ve shodě uváděli mezi opatření, které mohou ve škole získat: napomenutí, důtku třídního učitele či ředitele školy, dále podmíněčné vyloučení a v krajním případě také úplné vyloučení ze studia. Celkem 9% si nebylo jisto a 12% studentů uvedlo, že neznají důsledky záškoláctví, kterého se i přesto dle výzkumu dopouštějí.

5.8 Porovnání výsledků s hypotézami

Hypotéza 1: Předpokládám, že častěji chodí za školu chlapci než dívky.

$$H_0: P(X \cap Y) = P(X) P(Y)$$

$$H_1: P(X \cap Y) \neq P(X) P(Y)$$

Tabulka pozorovaných četností

	Ne, pouze 1x	Ano, více	Celkem
Chlapci	2	56	58
Dívky	10	115	125
Celkem	12	171	183

Tabulka očekávaných četností

	Ne, pouze 1x	Ano, více	Celkem
Chlapci	3,80	54,20	58
Dívky	8,20	116,80	125
Celkem	12	171	183

Testové kritérium

	Ne, pouze 1x	Ano, více	Celkem
Chlapci	0,95	0,06	1,01
Dívky	0,36	0,03	0,39
Celkem	1,31	0,09	1,40

$$TK = 1,40$$

$$\alpha = 0,05$$

$$KH = 3,84$$

H_0 se potvrzuje $\rightarrow H_1$ se zamítá

Ze statistického ověření hypotézy, které proběhlo pomocí testu dobré shody v kontingenční tabulce, na hladině významnosti 5% vyplývá, že mohu 4. hypotézu falzifikují.

Hypotéza 2: Předpokládám, že záškoláctví z důvodu vyhnutí se písemnému či ústnímu zkoušení je častější u studentů maturitních oborů než u studentů s výučním listem.

$$H_0: P(X \cap Y) = P(X) P(Y)$$

$$H_1: P(X \cap Y) \neq P(X) P(Y)$$

Tabulka pozorovaných četností

	Písemné, ústní zkoušení	Ostatní důvody	Celkem
G a SOŠ	37	82	119
SOU	11	50	61
Celkem	48	132	180

Tabulka očekávaných četností

	Písemné, ústní zkoušení	Ostatní důvody	Celkem
G a SOŠ	31,73	87,27	119
SOU	16,27	44,73	61
Celkem	48	132	180

Testové kritérium

	Písemné, ústní zkoušení	Ostatní důvody	Celkem
G a SOŠ	0,88	0,12	1
SOU	0,65	0,62	1,27
Celkem	1,53	0,74	2,27

$$TK = 2,27$$

$$\alpha = 0,05$$

$$KH = 3,84$$

H_0 se potvrzuje $\rightarrow H_1$ se zamítá

Ze statistického ověření hypotézy, které proběhlo pomocí testu dobré shody v kontingenční tabulce, na hladině významnosti 5% vyplývá, že mohu 4. hypotézu falzifikuji.

Hypotéza 3: Předpokládám, že studenti středních odborných učilišť jsou místo školy častěji na brigádě, než studenti gymnázií a středních odborných škol.

$$H_0: P(X \cap Y) = P(X) P(Y)$$

$$H_1: P(X \cap Y) \neq P(X) P(Y)$$

Tabulka pozorovaných četností

	Brigáda	Jiné	Celkem
SOU	16	45	61
G a SOŠ	22	97	119
Celkem	38	142	180

Tabulka očekávaných četností

	Brigáda	Jiné	Celkem
SOU	12,88	48,12	61
G a SOŠ	25,12	93,88	119
Celkem	38	142	180

Testové kritérium

	Brigáda	Jiné	Celkem
SOU	0,76	0,13	0,89
G a SOŠ	0,25	0,10	0,35
Celkem	1,01	0,23	1,24

$$TK = 1,24$$

$$\alpha = 0,05$$

$$KH = 3,84$$

H_0 se potvrzuje $\rightarrow H_1$ se zamítá

Ze statistického ověření hypotézy, které proběhlo pomocí testu dobré shody v kontingenční tabulce, na hladině významnosti 5% vyplývá, že mohu 4. hypotézu falzifikuji.

Hypotéza 4: Předpokládám, že záškoláctví u zletilých studentů má delší trvání než u nezletilých studentů.

$$H_0: P(X \cap Y) = P(X) P(Y)$$

$$H_1: P(X \cap Y) \neq P(X) P(Y)$$

Tabulka pozorovaných četností

	Méně než 1 den	1 den a více	Celkem
zletilý	16	19	35
nezletilý	51	94	145
Celkem	67	113	180

Tabulka očekávaných četností

	Méně než 1 den	1 den a více	Celkem
zletilý	13,03	21,97	35
nezletilý	53,97	91,03	145
Celkem	67	113	180

Testové kritérium

	Brigáda	Jiné	Celkem
SOU	0,68	0,27	0,95
G a SOŠ	0,11	0,10	0,21
Celkem	0,79	0,37	1,16

$$TK = 1,16$$

$$\alpha = 0,05$$

$KH = 3,84$

H_0 se potvrzuje $\rightarrow H_1$ se zamítá

Ze statistického ověření hypotézy, které proběhlo pomocí testu dobré shody v kontingenční tabulce, na hladině významnosti 5% vyplývá, že mohu 4. hypotézu falzifikuji.

5.9 Závěr výzkumu

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké jsou nejčastější důvody záškoláctví studentů středních škol.

Výzkumné šetření probíhalo s respondenty čtyř středních škol v Čáslavi. První skupinou oslovených respondentů byli studenti Střední pedagogické školy Čáslav, kde jsem absolvovala v rámci Doplnkového pedagogického studia odbornou praxi. Tito studenti studují čtyřletý maturitní obor Předškolní a mimoškolní pedagogika a Pedagogické lyceum. Dále byli osloveni studenti Střední průmyslové školy a obchodní akademie Čáslav a studenti Gymnázia Čáslav. Skupinu respondentů také tvořili studenti Středního odborného učiliště, oborů kuchař – číšník, cukrář, prodavač, řezník – uzenář, stravovací a ubytovací služby, opravář zemědělských strojů a zahradnické práce. Výzkumného šetření se účastnilo celkem 148 nezletilých respondentů a 35 již zletilých. Ve výzkumném šetření byli zastoupeni jak muži, tak ženy. Z počtu 183 respondentů bylo 125 dívek a 58 chlapců.

Z hlediska studované střední školy bylo 48 respondentů z gymnázia, z nichž 41 bylo nezletilých a 7 zletilých. Studenti středních odborných škol byli zastoupeni v počtu 74, z toho 58 nezletilých a 16 již dospělých. Celkem 61 respondentů bylo z řad studentů středních odborných učilišť, kdy 49 zatím nedosáhlo zletilosti, 12 již ano.

Nástrojem pro získání potřebných dat byl dotazník. Před samotným rozdělením dotazníků jsem provedla předvýzkum a to pomocí nestrukturovaného interview. Zvolené metody hodnotím pozitivně, pomocí nich jsem získala velké množství potřebných dat v krátkém časovém úseku.

Hypotézy, které jsem na začátku výzkumu stanovila, musím falzifikovat. Statistické ověření hypotéz ukázalo, že ani jednu z nich nelze verifikovat.

Výzkumné šetření zároveň ukázalo, že důvodů vynechání školní výuky je mnoho, ani jeden z nich ve velké míře nepřevažuje, naopak. Studenti mají spoustu důvodů, kterým si svojí nepřítomnost ve škole omlouvají, ať už sami pro sebe, pro rodiče či kamarády, Důležitou roli zde hraje také věk studentů. Ti se od žáků základních škol v mnohém liší, mají již jiné představy o životě, plány a vize do budoucna, s tím souvisí i jejich důvody záškoláctví. Studenti středních škol se neorientují pouze na možnost vyhnout se zkoušení, být s kamarády, ale začínají trávit čas na brigádách, přijímat jiná pravidla než školní řád, seznamují se s novými lidmi a zkouší vydělávat první peníze. To, jak si sami dokáží nastavit hranice mezi prací a studiem, je provází i do budoucna, mají možnost vlastního rozhodnutí a výběru. Rady rodičů či doporučení pedagogů berou studenti v tomto věku na lehkou váhu, často je nechtějí přijímat, jsou přesvědčeni o správnosti svých rozhodnutí. To dokazuje i výzkumné šetření, kdy celkem 102 respondentů uvádí tzv. skryté záškoláctví, tedy, že nikdo o jejich záškoláctví neví. Mění se také způsob trávení času místo školy. Výzkumné šetření ukazuje případy, kdy je dána respondentům odpovědnost hlídat a postarat se o mladšího sourozence. Opět má své místo ve výzkumu také brigáda, nebo práce. Přesto, že studenti díky ní často zanedbávají školu a vede mnohdy k jejímu nedokončení, nelze v tomto důvodu spatřovat pouze negativa. Studenti na brigádě získávají nové zkušenosti, dovednosti i návyky, které mohou v budoucnosti uplatnit. Stejně tak nelze nahlížet pouze negativně na důvod učení se a přípravy na jiný předmět. Student má alespoň motivaci ke zlepšení prospěchu, který mu není lhostejný či se orientuje na předměty, kterým by se chtěl věnovat podrobněji.

Ať už mají studenti jakékoliv důvody pro vynechání docházky, jsou vždy rizikovým faktorem, ohrožují jejich setrvání na současné škole, důvěru rodiny i pedagogů. V některých případech i jejich zdraví či dokonce život. Každý student by si měl uvědomit a rozmyslet, čeho chce v životě dosáhnout a umět nést následky svých rozhodnutí.

Závěr

Záškoláctví je jev, který je velice komplikovaný. Vyskytuje se na všech stupních škol, týká se obou pohlaví a míra jeho závažnosti je úměrná věku. U starších žáků a studentů má tendenci se prohlubovat.

Závěrečná práce ukazuje, že záškoláctví je skutečně rizikovým projevem chování a velice často se prolíná s dalšími negativními projevy chování, které mohou být pro jedince i společnost nebezpečné.

Ve snaze zastavit záškoláctví se školy a zákonní zástupci dítěte mohou uchýlit do represí, tedy důsledného potrestání, ovšem tato cesta problém nevyřeší skutečně. Je důležité uvědomit si, že problémem není samotné záškoláctví a stoupající počet zameškaných hodin, ale to, co za ním stojí. Je důležité pátrat po příčinách, které dítě dohnaly až k tomu, že záměrně vynechává výuku.

Škola a vzdělání by měly mít pevné místo v životě každého jedince. Z velké míry děti přejímají vzory od své rodiny, vždyť rodiče jsou těmi, kteří stáli u jejich narození, těmi, co vedli jejich první krůčky a utvářeli hodnoty. Rodina by měla být tím, kdo stojí za svými dětmi, pomáhá jim, komunikuje s nimi, nelituje financí, ani času, aby je podpořila v jejich úsilí za dosažením snu a zároveň je ochránila od případného nebezpečí.

Seznam literatury

- BENDL, S. Kázeňské problémy ve škole. Praha: Triton, 2011. 260 s. ISBN 978-80-7387-436-0.
- ČÁP, J., MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463-X.
- ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010. 328 s. ISBN 978-80-247-2742 4.
- ČECH, T. *Škola a sociálně patologické symptomy v projevech žáků*. In STŘELEČEK, S. (ed.) *Studie z teorie a metodiky výchovy*. Brno: MSD, 2004. 155 s. ISBN 80-866-3321-7.
- ČESKÁ TELEVIZE 24. *Brazilská škola chce omezit počet unesených dětí*. [online]. 2012 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: < <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1174721-brazilska-skola-chce-omezit-pocet-unesenych-deti>>.
- ČESKO. Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003. Dostupné z: <<https://zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>>.
- ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 08. ledna 2009 trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009. Dostupné z: < <https://zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>.
- ČTK. *Čína očipovala studenty. Chce zabránit záškoláctví*. [online]. 2018 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: < <https://eurozpravy.cz/zahranicni/asie-a-australie/243906-cina-ocipovala-studenty-chce-zabranit-zaskolactvi/>>.
- ECO, U. *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc: Votobia, 1997. 271 s. ISBN 80-7198-173-7.
- ELLIOTT, J., PLACE, M. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada, 2002. 206 s. ISBN 80-247-0182-0.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Praha: Portál, 2011. 240 s. ISBN 978-80-262-0030-7.

- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
- HOLEČEK, V. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. 223 s. ISBN 978-80-247-
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.
- KALINA, K. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*. Praha: Grada, 2013. 528 s. 978-80-247-4361-5.
- KATZOVÁ, P. *Školský zákon: komentář*. Praha: ASPI. 2008. 772 s. ISBN 978-80-7357-412-3.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-X.
- KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál 2011. 332 s. ISBN 978-8073678-715.
- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál 2000. 128 s. ISBN 80-7178-409-5.
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. A KOL., *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3.
- KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. 152 s. ISBN 80-7178-945-3.
- MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. 144 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.
- MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. *Problémy s chováním ve škole - jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2013, 198 s. ISBN 978-80-7478-026-4.

- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, č.10 194/2002-14 z března 2002.* [online]. [cit. 2019-03-06]. Dostupné z: < <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-jednotnemu-postupu-pri-uvolnovani-a-omlouvani-zaku-z-vyucovani-prevenci-a-postihu-zaskolactvi-predkladaci-zprava-a-text-pokynu>>.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže č.j. 14 514/2000-51.* [online]. [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>>.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže.* [online]. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/file/28077>>.
- NÁRODNÍ MONITOROVACÍ STŘEDISKO PRO DROGY A ZÁVISLOSTI. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017*, Praha: Úřad vlády České republiky, 2018. ISBN 978-80-7440-219-7. Dostupné také z: <https://www.drogyinfo.cz/data/obj_files/32962/837/VZdrogy2017_web181207.pdf>.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2017. 483 s. ISBN 978-80-262-1228-7.
- PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2009. 272 s. ISBN 978-80-7367-567-7.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
- REFLEX. *Australská nadace natočila brutální video proti záškoláctví.* [online]. 2014 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <<https://www.reflex.cz/clanek/video/54356/australska-nadace-natocila-brutalni-video-proti-zaskolactvi.html>>.
- SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.
- SOBOTKOVÁ, V. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. 152 s. ISBN 978-802-4740-423.

- VÁGNEROVÁ, M. Školní poradenská psychologie pro pedagogy. Praha: Karolinum, 2005. 198 s. ISBN 80-246-1074-4.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998. 383 s. ISBN 80-7178-269-6.

Přílohy

- Příloha č. 1: Dotazník pro studenty středních škol

Milí studenti,

jmenuji se Ilona Luňáková a jsem studentkou Doplnkového pedagogického studia Univerzity Pardubice. V rámci své závěrečné práce se zabývám výzkumným šetřením zaměřeným na vysokou absenci a záškoláctví na středních školách. Tímto bych Vás, jako studenty středních škol, ráda požádala o vyplnění krátkého dotazníku. Dotazník je zcela anonymní. Získaná data budou použita v mé závěrečné práci.

Předem děkuji za ochotu a čas, který strávíte vyplněním dotazníku.

1. Pohlaví?

- Žena
- Muž

2. Věk?

- Méně než 18 let
- 18 a více let

3. Jakou střední školu studuješ?

- Gymnázium
- Střední odbornou školu
- Střední odborné učiliště

4. Způsob zakončení studované střední školy?

- Maturita
- Výuční list

5. Co tě vedlo k výběru studia na zvolené střední škole?

- Zájem o studovaný obor
- Perspektivita oboru
- Kamarádi
- Snadné přijetí
- střední školu mi vybrali rodiče
- Jiné, prosím uveď

.....

6. Baví tě studium zvoleného oboru?

- Ano
- Ne
- Jiné, prosím uveď

.....

7. Byl/a jsi někdy tzv. za školou?

- Ne, nikdy
- Ano, pouze jednou
- Ano, více než 1x, méně než 5x
- Ano, více než 5x

8. Pokud jsi byl/a někdy za školou, co bylo důvodem?

- Uveď, prosím

.....
.....
.....
.....
.....
.....

(V případě, že jsi nikdy nebyl/a za školou, tuto otázku a následující otázky již nevyplňuj.)

9. Kde trávíš nejčastěji čas za školou?

- Doma
- Venku
- V obchodním domě
- V prostorách školy, mimo výuku
- Jiné, uveď.....

10. S kým nejčastěji trávíš čas místo školy?

- Sám
- Se sourozencem
- Se spolužáky
- S kamarády
- S rodiči
- Jiné, uveď prosím.....

11. Jakým způsobem trávíš nejčastěji čas za školou?

- Uveď, prosím

.....
.....
.....
.....
.....

12. Pokud jsi za školou, ví o tom někdo?

- Ne
- Nevím
- Ano, kamarádi
- Ano, spolužáci
- Ano, rodiče
- Ano, sourozenec
- Jiné, uveď prosím

.....

13. Jak dlouhé jsou nejčastěji tvé absence v době záškoláctví?

- 1 vyučovací hodinu
- 2 vyučovací hodiny
- Více než 2 vyučovací hodiny, méně než 1 den
- 1 den
- Více než 1 den, méně než týden
- Týden a více

14. Jakým způsobem řešíš omluvení hodin, pokud jsi za školou?

- Žádným, mám neomluvené hodiny
- Omluvenky si píše sám
- Omluvenky mi píše starší sourozenec
- Omluvenky mi napíše rodiče
- Učitelé nekontrolují absenci
- Jiné, prosím uveď

15. Vědí rodiče o tvém záškoláctví?

- Ne
- Ano, ale nemají s tím problém
- Ano, vadí jim to, domlouvají mi
- Jiné, prosím uveď

16. Znáš možné důsledky záškoláctví na Vaší škole?

- Ne
- Nejsem si jist
- Ano, znám

Pokud ano, uveď jaké.....

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Ilona Luňáková